

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul I
N-rul 24

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, D. Gusti, Mihai Popovici, Gh. Bogdan-Duică, Ioan Lupaș, Onisifor Ghibu, V. C. Osvadă, Radu Dragnea și Ion Clopoțel

Exemplarul 12 lei

CLUJ, DUMINECĂ 28 SEPTEMBRIE 1924

C U P R I N S U L :

- PROBLEME SOCIALE: Restaurare integrală . . . . . Petru Suciu
Transformările sociale din Bucovina (structura actuală a societății) . . . . . Traian Brătleanu
- PROGRESE ȘTIINȚIFICE: Materia, viața și temperatura morții universale . . . . . Teodor Neș
- POLITICA EXTERNĂ: Leon Bourgeois despre Societatea Națiunilor . . . . . Redacția
- ACTUALITĂȚI: Cinci ani de existență a eparhiei ortodoxe din Cluj . . . . . Hortia Trandafir
Un monument lui Al. Vlahuță . . . . . Ion Clopoțel
- INVĂȚĂMÂNT, EDUCAȚIE: Pedagogia și curentele sociale . . . . . Petru Ilcuș
Ax. Banciu
- DISCUȚII LITERARE: Din greșelile de limbă („cătref”) Cărțile vechi românești ale Bibliotecii Universității din Cluj . . . . . I. Roșu
- PROBLEME ECONOMICE: Săptămâna economică-financiară . . . . . Vasile C. Osvadă
- SĂNĂTATEA PUBLICĂ: Sterilizarea eugenică în Statele Unite . . . . . Dr. I. Manușilă
- SATE, ORAȘE, REGIUNI: Viața culturală în Basarabia (suferințele școalelor) . . . . . Un învățător
- CRONICI DIVERSE: Creangă în franțuzește. — Atacul dela Nistru. — Transformările societății bucovinene. — Conferințe economice. — Un oaspete: generalul Berthelot. — Procurorii dela Budapesta în acțiune. — Săptămâna economică (Pro domo, criza economică, congresul zootehnic, comercializarea, piața economică și târgul financiar etc). — Recompensa virtuții. — Flota comercială mondială. — Rânduri mărunte. — Bibliografie.

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIRII NR. 8.
Abonamente: pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

SOCIETATEA DE MĂINE

REVISTA SOCIAL-ECONOMICĂ

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, D. Gusti, Mihai Popovici, Gh. Bogdan-Duică, Ion Lupas, Onisifor Ghițu, Vasile C. Osvadă, Radu Dragnea și Ion Ciopoteț.
Colaboratori: I. Agărbiceanu, T. Albani, D. Antal, N. Bagdasar, A. Bănsiu, A. P. Bănuț, dr. L. Borcea, dr. Al. Borza, Tr. Brăileanu, N. Buta, A. Buteanu, S. Cioran, Al. Ciura, A. Cotrus, I. Cristea, N. Dașcovici, S. Dragomir, F. Duma, A. Esca, M. Florian, I. Fligeraș, V. Ghidionescu, N. Ghiulea, N. Hoiescu, Ovidiu Hulea, dr. Axente Iancu, dr. Iacobovici, Petru Ilcuș, Emil Isac, D. B. Ionescu, Iosif Jumanca, dr. C. Lacea, I. I. Lapedatu, dr. Aurel Lazăr, dr. A. Magier, ing. Macșai, Aug. Mator, dr. Sabin Manuilă, Simeon Mehedinți, Ștefan Meteș, dr. Iuliu Moldovan, dr. Zaharia Munteanu, Teodor Neș, Ion Nandriș, Zenovie Păclășanu, Horia Petra Petrescu, Ecaterina Pitș, dr. Gh. Popovici, Septimiu Popa, Ghiță Popp, dr. Gh. Preda, dr. Octavian C. Pușcariu, Sextil Pușcariu, I. Rem, Anselme, Ion Iosif Schiopul, Valeriu Seni, dr. Gh. Sglimbea, Victor Stanciu, Vasile Stoica, dr. M. Șerban, G. Șerban, F. Ștefănescu-Goangă, Const. Sudețeanu, inginer Suluțiu, Gavril Todica, D. Tomescu, Isaia Tolan, dr. Aurel Voina, D. Voina, dr. Ion Voinea, T. O. Vornic, dr. N. Zigre.

Reprezintații în provincie:

Oradea-Mare: prof. Iosif Pogan
Cernăuți: prof. dr. Vasile Gherasim
Arad: ziarist Laurențiu Luca
Alba-Iulia: prof. Horia Teculescu
Blaj: prof. Alex. Lupeanu și Ștefan Pop
Turda: prof. Teodor Murășanu
Brașov: ziarist Vasile Munteanu
Ludoșul de Murăș: protop. Rômul Popa
Lugoj: Pavel Grecu (redacția Cartea Satelor)
Timișoara: ziarist Octavian David și Valeriu Linca
Careii-mari: prof. Ghergariu
In București: Gh. Vlădescu-Răcoasa.
In Paris: Petru Drăghici și Andrei Oțeta.

Județul Făgăraș: preot Mircea Tomas (Tohanul-vechiu)
Sibiu: prof. Gh. Mator și Elie Măgean
Târgul-Mureș: Traian Popa
Maramurăș: I. Birlea și dr. V. Filipciuc
Mehadia: Coriolan Buracu
Hațeg: prof. Vasile Gherman
Sfântu-Gheorghe: dr. Ioan Popa
Cohalm: protop. Emilian Stoica
Beiuș: protop. Petru E. Papp
Poiana-Sărată (Săcuime): pr. I. Rafiroiu
Seliște: prof. Alex. Iosof.

Bibliografie

In extensa editură a „Cultu-rei naționale” (București, Str. Paris 1) au mai apărut următoarele opere la care vom reveni în dăni de seamă:

1. Aristotel, *Politica*. In românește de El. Beșdechi. Prețul Lei 100 (cartonat).

2. Immanuel Kant, *Prolegomene la orice metafizică viitoare, care se va putea înfățișa ca știință*. Traducere de Mihail Antoniaade. Prețul 100 lei (cartonat).

3. Aristofan, *Norți*. Traducere de Șt. Beșdechi. Prețul Lei 40 (cartonat).

4. Iuliu Maniu, *Problema minorităților* (broșură).

5. Gr. Antipa, *Chestiunea Dunărei* (broșură).

In aceeași editură, din publicațiile Academiei:

6. Tudor Pămfile, *Mitologie românească*. III. *Pământul după credințele poporului român*.

7. C. Marinescu, *Inființarea mitropolitilor în țara românească și în Moldova*.

8. Zenovie Păclășanu, *Coroștența din exil a episcopului Inochentie Micu Klein*.

Dr. Gh. Sglimbea

fos; asistent al Fac. de med. la Paris. — Consultațiuni în Bucu-rești, stradă Sf. N. Șelari 5. Boli de femei, operațiuni chirurgicale, faceri, genitourinare și sifilis

BUCUREȘTI, str. Șelari 5

Doctorul OCTAVIAN C. PUȘCARIU

SPECIALIZAT LA PARIS

Boli Genito-Urinare,
Sifilis (Bărbați—Femei),
Cystoscopie, — Uretroscopie,
Tratamente Electrice
Consultațiuni: 8—9 a. m. și 4—7 p. m.
BUCUREȘTI
Telefon 64-52 Str. Brezoianu, 26 bis

Dr. N. POPOLIȚĂ

MEDIC OPERATOR

specialist în boli de nas, gât și urechi

Cluj, Piața Unirii Nr. 13.

S'a deschis!

PANTOFĂRIA STUDENTEASCĂ

S'a deschis!

PETRE GHERASIM și V. GHIRIȘAN în CLUJ, STRADA N. IORGA No. 6.

Se execută pantofi, ghete, cizme, sandale. Studenții și funcționarii beneficiază de 10% reducere.

Sprrijiniți comerțul și meseria română!

Sprrijiniți comerțul și meseria română!

Vreți să cunoașteți Ardealul sub aspectele sale sociale și economice?

TARIFUL RECLAMELOR:

Lei
0 pagină . . . . 4000.—
Jum. pagină . . . . 2000.—
Un sfert de pagină 1000.—
0 optime „ „ 500.—
0 șaisprezecime „ 250.—

La republicare acordăm reduceri de 40, 50 și 60%.

REVISTA SOCIETATEA DE MĂINE

este informatorul cel mai obiectiv al tuturor puterilor de muncă și bogăție din cuprinsul regiunii ciscarpatine.

Vechiul regat și celelalte provincii au tot interesul să știe ce se petrece în Ardeal. Abonați „Societatea de mâine” mare publicație săptămânală, apălați la publicitatea paginilor ei.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
ION CLOPOȚEL

REDACTIA:
PIAȚA UNIRII No. 8. — TELEFON 308.
CLUJ, DUMINECĂ 28 SEPTEMBRIE 1924

Anul 1 N-rul 24
EXEMPLARUL 12 LEI

Restaurare integrală...

Situația culturală, socială și politică a unui popor e în funcțiune de situația lui economică, ce este cea mai elocventă cheie de explicare a împrejurărilor între cari se află respectivul popor.

Viața publică aproape în toate manifestările ei e modelată, cu brutalitate necruțătoare, de împrejurările economice.

Situația economică agrară a românilor ardeleni ne explică trecutul plin de mizerie și prezentul plin de îngrijorări viitoare.

Între popor și pământ există o interdependență aproape organică. Toate împrejurările de viață materială și culturală își au rădăcinile în această interdependență. Progresul ca și regresul cultural aici își au explicația.

Încercând să cunoaștem problema agrară a Românilor ardeleni, încercăm să cunoaștem cauza principală a stării inculturale în care se găsește o parte mare a Ardealului nostru românesc, cum și mijloacele prin cari se va putea ridica la o treaptă de prosperitate materială și culturală.

În problema agrară se găsește cheia de explicare a trecutului și de îndreptare a viitorului.

I.

Românii ardeleni a fost până în 1848, în majoritatea lor, iobagi. Am avut o nobilime disparentă. Nobilii de rând, țărani și aceia, au rămas în legăturile neamului. Nobilii înalți, puțini căți i-am avut, i-am pierdut aproape pe toți, îngroșând numărul nobilimii maghiare.

Situația iobagilor în Ardeal a fost la fel ca în toate țările feudale ale Europei. Își aveau sesușnea lor, variabilă ca mărime între 15—30 jug, după calitatea solului. Erau îndatorați a plăti tot felul de dări și a suporta toate poverile. Cu sudoarea lor întrețineau viața plină de plăceri și de desfrâu a nobilimii feudale,

iar cu sângele lor apărau o țară care nu era a lor și instituții de neomnoasă exploatare și împilare.

Din acest cerc de fer au încercat să scape în mai multe rânduri. Dar ce putea să facă măciuca iobagului în fața armelor de foc ale oștirilor nobilitare? Cercul de oprinare rupt pe scurtă vreme era iarăși lipit la lor. Orice răscoală înfrântă însemna începutul unei asupririi noi, mai sălbatică și mai sângeroasă. Răscoala lui Doja a fost urmată de o epocă de crâncenă ingenuchiare.

Tripartitumul lui Verböczy a aruncat pe gâtul „plebei” noui lanțuri și strivitoare poveri.

Abea veacul al 18-lea aduce o ușurare. Habsburgii acestui veac, dar mai ales Iosif II, încearcă o schimbare în spre bine. Dar privilegiile nobilimei erau un zid puternic, de cari s'au înfrânt aceste încercări inspirate de înaltul umanitarism al veacului 18-lea.

Codul legilor vechi a rămas neschimbat. Răscoala lui Horea nu l-a putut schimba și nu l-ar fi putut schimba poate nici răscoala lui Avram Iancu, dacă anul 1848 n'ar fi fost la o jumătate de veac după revoluția franceză. Erau principii cari și făcuseră curs în întreaga Europă. Ceeace s'a făcut aiurea s'a făcut și în Ungaria: ștergerea iobăgiei și improprietărirea țăranilor, cetățeni liberi de aici încolo.

II.

Improprietărirea din 1848 s'a făcut cu greșelile, cu cari s'a făcut în toate părțile: fără îngrădiri, fără garanții. De aceea nu peste mult a urmat același proces ca aproape în toate țările europene: pulverizarea proprietății rurale, fărâmițarea ei în proprietăți parcelare, minuscule. Cu toate acestea situația economică a țăranimii ardeleni a fost suportabilă ba în unele părți chiar înfloritoare. Situația li se înrăutățește între anii 1890—1900, din cauza lipsei de nu-

merar. Imprumuturile nesocotite dela bănci, anii consecutivi răi, lipsa de numerar, împușinarea stocului de vite și mai ales lipsa unei economii raționale și intensive au dat acestei situații rele proporțiile unei crize economice.

Băncile noastre au început o acțiune de salvare prin imprumuturi ipotecare, prin cumpărări și parcelări de moșii. Cu toate acestea criza continua dacă nu chiar în toate, dar în cele mai multe părți dela Ardealului. Multe moșii țărănești au trecut, în acest timp, prin licitație ori prin vânzare forțată, în mâni străine, mai ales într'ale moșierilor mari. De aici numărul tot mai mare al țăranilor ardeleni, cari luau drumul Americii. Pieritori de foame acasă, îi mână peste mări și țări o singură dorință: de-a-și reface cu dolarii americani moșioarele pierdute. Ceeace multora le-a și succedat.

După anii 1900 țăranimea noastră se părea că se desmetețește, că își revine. Incepea să înțeleagă importanța banului românesc al băncilor noastre și mai pre sus de toate chipul de chiversionire rațională, de plasare fructuoasă a banului împrumutat. Erau la ordinea zilei cumpărările de moșii de către țărani întovărășiți și de moșii cumpărate de băncile noastre și parcelate între țărani. În decurs de 10 ani, înainte de războiu, Românii au cumpărat 719 moșii cu o întindere de aproape 170.000 jughere cu suma de 60 milioane coroane.

Moșiile nu puteau să fie cumpărate decât dela proprietarii unguri. Vechile lor curii nemeșesti începeau să dispară rând pe rând. Ajungeau parte în mâinile iobagilor de ieri, parte în mâna rasei semite, care invadase Ungaria, ca pe al doilea Canaan. Dar Ungurii nu-și temeau țara și viitorul de această rasă ușor adaptabilă și asimilabilă, ci își temeau Ardealul de Români. Orice bucată de pământ trecută în mâna acestui neam prolific, tenace prin

incultura și prin rezistența lui pasivă, însemna, după părerea lor, o spărtură în zidul întregității teritoriale a Ungariei.

Priveau, la început, problema naționalităților numai ca și o problemă de forță politică și culturală. Legea lui Apponyi din 1907 a fost cea mai elocventă expresie a acestei ideologii.

Războiul mondial a dat acestei politici completări și directive nouă. I-a convins, că țaria unui popor nu stă numai în buzile care-i grăiesc limba, ci mai pre sus de toate în forța lui economică.

A întări elementul unguresc prin instituții culturale și economice și a slăbi elementele etnice heterogene prin instituții, cari să isbească în viața lor culturală și economică, avea să formeze osatura viitoarei politici ungurești.

Problema naționalităților a început să fie considerată de aici încolo mai ales ca o problemă economică.

Din această concepție nouă, dezastruoasă pentru noi, a isvorit faimoasa lege a lui Mezősy.

Temelia de existență a țaranului român e pământul. A împiedeca, prin constrângeri legislative, circulația liberă, a pământului, legând-o de dreptul de preempțiune al statului, însemna, pentru o populație agricolă ca a noastră, a o țintui într-o stare de inferioritate luându-i cel mai puternic mijloc de prosperare economică.

III.

Spre a cunoaște mai bine și uauța agrară a Ardealului, e necesar să cunoaștem situația din Ungaria cu felul de repartizare a proprietății rurale. Intre diversele proprietăți rurale, într'un stat c'o economie agricolă rațională, trebuie să existe o anumită proporționalitate. Repartizarea arbitrară făcută în favorul unei categorii de proprietate, are urmări incalculabile asupra întregii vieți economice și culturale. Intreg organismul economic suferă, în statele cu o repartizare neproporțională, de un fel de atrofiere agrară, care atinge atât puterea de producție, cât și întreaga energie vitală a respectivului stat.

De această boală suferea, într'o anumită măsură și Ungaria. Ne-o arată aceasta, destul de evident, tabloul de față cu repartizarea proprietății, așa cum era în 1895.

Mărimea proprietății	Nrul proprietății		Intinderea propr. în hectare		Mărimea unei propr. hectare
	cifre	o/o	cifre	o/o	
Proprietăți minuscule (0—5 iug.)	1.279.718	53'57	1.240.222	5'84	0'97
Proprietăți mici (5—100 iug.)	1.085.129	45'44	9.861.699	46'50	9'09
Proprietăți mijlocii (100—1000 iug.)	19.867	0'83	3.259.308	15'37	164'00
Proprietăți mari (dela 1000 în sus)	3.768	0'16	6.848.818	32'29	1816'00
Total	2.388.482	100—	21.210.047	100'00	

Din acest tablou se vede, că în Ungaria, în 1895, erau aproape 2.300.000 proprietăți minuscule, sub 5 jugh., cuprinzând abia 6% din întreg teritoriul. Față de aceasta erau cam 1.100.000 proprietăți mici cu o întindere de aproape 10 milioane H., adică aproape 46% din întreg teritoriul. Proprietatea mijlocie și mare, în număr de vreo 23.000, cuprindea peste 10 milioane H., adică 47%.

Pe proprietate minusculă nu se venea, precum se vede din tablou, nici cel puțin 1 Hectar; în schimb pe 1 proprietate mare se

venea 1,816 H. Vreo patru mii de proprietari aveau a 3-a parte din teritoriul cultivabil al Ungariei, iar aproape 2.400.000 proprietari aveau numai 14.000.000 H.

Ungaria, precum ne arată tabloul de sus a fost într'adevăr țara latifundiilor. 32% din întreg teritoriul era în mâna latifundiilor. În Ardeal procentul latifundiilor era mai mic, abia 18%, în vremece în Ungaria propriuzisă se ridica, mai ales în ținutul dincolo de Dunăre, la 43%.

Felul de repartizare al proprietății rurale, pe categorii, se poate vedea și mai lămurit din tabloul de jos.

Partea de țară	Din întreagă suprafața proprietăților au fost			
	propr. minusc.	propr. mică	propr. mijlocie	propr. mare
	în o/o			
Stânga Dunărei	6'44	43'95	15'86	33'75
Dreapta	6'08	39'20	11'16	43'56
Ținutul dintre Dunăre—Tisa	5'10	47'39	21'29	26'22
Dreapta Tisei	5'19	37'99	16'99	39'83
Stânga Tisei	5'10	39'75	17'41	37'74
Unghiul Murăș—Tisa	6'26	56'14	11'88	25'72
Ardeal	6'68	61'67	13'85	18'30
Ungaria	5'84	46'50	5'23	32'29

E foarte instructivă repartizarea proprietății rurale după naționalitate.

	Ma-ghiari o/o	Ne-maghiari o/o
Propr. mai mari de 1000 jug.	91'4	8'6
" între 200—1000 "	80'4	19'6
" " 100—200 "	62'6	37'4
" " 50—100 "	55'2	44'8
" " 20—50 "	46'4	53'6
" " 10—20 "	40'2	59'8
" " 5—10 "	36'5	63'5
" cu mai puțin de 5 "	38'3	61'5

La maghiari procentul crește în linie ascendentă, dela proprietatea minusculă spre cea mare, unde îi găsim cu 91'4%. La Nemaghiari e întors: scade în linie ascendentă, dela proprietatea minusculă spre cea mare, unde îi găsim cu 8'6%. E enormă deosebire. Maghiarii tari în proprietatea mare și în cea de mijloc, pe când naționalitățile dîmpotrivă slabi în proprietatea mare și tari în proprietatea dela 20—1 jugh.

Apocope 70% din întreg pământul țării era în mâna maghiarilor.

Aceste cifre ni-i arată pe maghiari stăpâni absoluți nu numai pe situația politică, ci și pe cea economică a țării.

Marele procent al proprietăților minuscule sau parcelare și mici, mai ales dela 50 jugh. în jos revine naționalităților (dela 50 jugh. în jos au peste 50%). Ungurii sunt tari în proprietatea dela 50 în sus.

Politica economică ungurească a fost îndeplina conștiință a importanții proprietății de mijloc țărănești (dela 20 jugh. în sus). Economia rurală ungurească s'a bucurat de tot concursul guvernelor. Li-se deschideau credite avantajoase. Prin diversele reuniuni agricole li se distribuiau tot felul de semănături, vite de prăsilă, și unelte agricole. Gospodăriile țaranilor unguri, ca să nu mai vorbim de cele săsești, arătau în vederea semne de progres, de civilizație apuseană față de satele noastre românești. Satele ungurești,

atât în Ungaria, cât și în Ardeal, au o tradiție culturală, creată printr-o politică economică și culturală conștientă a statului unguresc.
Ardealul, cu Banatul, Crișana și Maramureșul, avea în 1919, după

datele comunicate de Consiliul Dirigent, 14,933.841 iugăre teren cultivabil cu o populație de 5,202.345 suflete.
Repartizarea proprietății era și aici destul de neproporțională.

Pentru noi cifrele din tabloul de sus erau foarte dureroase. Din 1,076.315 capi de familie agricultori erau mai bine de jumătate cu avere sub 5 iug., ori fără petec de loc. 57.11 % nu aveau loc suficient. Aceștia erau avizați să trăiască ca pătași, ca muncitori agricoli, ori servitori.

Această repartizare a proprietății rurale era pentru noi anormală și foarte dăunătoare.

Eram slabi mai ales în proprietatea de mijloc țărănească, dela 20—100 iug. Aveam abea 69062 proprietari, adică 6.44 % din totalul capilor de familie români ocupați în agricultură. Un procent mic, anormal de mic.

Aceasta era pentru noi situația economică precară, care mai avea să fie îngreunată prin dispozițiile riguroase ale ultimilor ani. Salvarea ne-a adus-o războiul mondial. O țărâtime lipsită, în majoritatea ei, de pământ suficient nu se putea salva decât prin improprietărire. „Nivelarea socială“, accentuată cu multă însuflețire la Alba-Iulia, nu se putea face decât printr-o operație ridicolă necruțătoare și revoluționară. Capitalul funciar, oricâți apărători ar fi avut, trebuia să dispară în Ardeal, ca și în Vechiul Regat, spre a mântui din ghearele pierii și ale unei degenerări progresive milioanele de țărani. Legea de diferențiere în viața economică agrară trebuia să se înfăptuiască și la noi.

Rămânea un lucru indiscutabil: lipsa de pământ a țărânilor noștri nu se putea acoperi decât numai prin pământ.

După improprietărire situația s'a schimbat simțitor în favorul nostru. În 1920 s'a făcut prima conscripție oficială de autoritățile românești. Numărul populației românești e mult sub cel publicat de Consiliul Dirigent. Nu putem controla nici datele unuia, nici pe ale celuilalt.

Prin improprietărire s'au dat țărănilor români cam 3 milioane jugăre. Situația în 1920 era următoarea :

Categorია de proprietate	Suprafața în iugăre		Numărul proprietăților		Pe 1 om în iugăre vine
	cifre	%	cifre	%	
Proprietate minusculă (0-5 iug.)	945.432	6'04	536.275	50'51	1'70
Proprietate mică (5-100 iug.)	7.961.665	53'39	516.785	48'66	15'40
Proprietate mijlocie (100-1000 iug.)	1.999.793	13'35	7.237	0'67	276'60
Proprietate mare (dela 1000 în sus)	4.026.951	27'18	1.198	0.11	3611'81

Disproporția se vede mai ales la moșiile peste 100 iugăre. În 16 județe ardelenne, ale Ardealului propriu zis, statistica din 1910 ne prezintă următoarea situație :

Naționalitatea	Numărul locuitorilor în 16 județe ardelenne	Numărul moșiilor	Suprafața în iugăre
Români	1,608.078	804	242.573
Maghiari	1,000.229	2.823	1,891.936
Sași	234.901	285	125.142

Din întreaga suprafața moșiilor de peste 100 iugăre 81 % au fost în mâni ungurești și numai 19 %

au fost în mâni românești și săsești. Față de 1089 proprietăți românești și săsești au fost 2823 proprietăți ungurești. În ce privește mărimea mijlocie a unei moșii de peste 100 iug. situația era următoarea :

1 moșie românească de peste 100 iug. era de 301 iug.
1 moșie ungurească era de 676 iug.
1 moșie săsească era de 404 iug.
Repartizarea proprietății după naționalitate a fost pentru noi și inegală și injustă.

În 1919 situația în Ardeal și părțile anexate era, după datele Consiliului Dirigent, următoarea :

Naționalitatea	Numărul locuitorilor		Suprafața în iugăre		Pe 1 om se vine în iugăre
	cifre	%	cifre	%	
Români	3,316.445	63'75	3,598.669	24'09	1'07
Neromâni	1,886.000	36'25	11,335.172	75'91	6'00

Situația pentru noi era cât se poate de desavantajoasă. În vreme ce la Neromâni veniau 6 iug. pe un om, la Români se venia 1'07 iug. Pentru noi popor agricol disproporția aceasta era deosebit de îngrijorătoare.

Statistica ungurească din 1910 ne dă repartizarea proprietății rurale pe categorii. În ce ne privește pe noi situația noastră, în întreaga Ungaria, era următoarea :

Categoria de proprietate	Români capi de familie
Proprietate mare (dela 1000 iug. în sus)	26
Proprietate mijlocie (100-1000 iug.)	1.435
Proprietate mică (50-100 iug.)	6.204
Proprietate mică (20-50 iug.)	62.858
Proprietate mică (10-20 iug.)	161.163
Proprietate mică (5-10 iug.)	232.480
Proprietate mică (sub 5 iug.)	274.244
Pătași, oieri servitori, muncitori agricoli etc.	237.405
Total	1,076.315

Aveam, în 1910, aproape 1,100.000 capi de familie, ocupați în agricultură. Acești, întrețineau 1,441,142 membri. După aceste date din agricultură trăiau 2,517.657, adică 85.66 % din întreaga populația românească de 2,930.120 câți eram în 1910, erau agricultori.

Naționalitatea	Numărul locuitorilor		Suprafața în iugăre		Pe 1 om se vine în iugăre
	cifre	%	cifre	%	
Români	2,930.120	57'33	6,598.969	44'22	2'25
Neromâni	2,184.004	42'67	8,335.172	55'78	3'31

După datele de sus pe un (1) Român se vine, după improprietărire 2.25 jugăre. Dar cifra aceasta e

mărită cu ceva. Așa ar fi, dacă cele 3 milioane jugăre s'ar fi dat numai Românilor. E știut că, pe lângă

Români au fost improprietăriți și neromâni. Fața de 74% Români improprietăriți sunt 26% Minoritari improprietăriți. In cazul acesta pe 1 Român se vine mai puțin de 2 jug., pe când pe 1 neromân se vin aproape 4 jug.

V.

Aceasta e în mare structura agrară a Ardealului.

Fără să intrăm în discutarea necesității economice și naționale a improprietării, a reformei agrare, vom încerca să răspund la o chestiune. E reforma agrară actuală, în felul în care se face în stare de a ne da în Ardeal, dorita nivelare socială și de a curma, printr'o permanentizare de raporturi agrare normale, viitoarele convulsii și turburări economice?

O reformă agrară trebuie să aibă ca scop: satisfacerea necesităților funciare ale țărănimii, ținând seamă în aceeași vreme, de crearea unui raport normal proporțional între diversele categorii de proprietăți și de asigurarea, ba chiar de majorarea producției.

Temelia unei structuri agrare normale e proprietatea mică. Aceasta, ca să fie și viabilă și productivă, trebuie să întrunească două condițiuni. 1. Să fie așa de mare ca să poată întreține bine o familie, asigurând chiar și un oarecare prisos; 2. Să fie lucrată intensiv, rațional.

Proprietatea noastră mică, la noi în Ardeal, nu întrunește nici una din aceste două condițiuni. 50% din totalul proprietăților rurale sunt sub 5 jugăre. Adevărate porțiuni de foame. Moșioarele sub 5 jug. sunt o adevărată calamitate națională.

Țărănimea noastră ardeleană a fost, tocmai din cauza aceasta, un material neglijabil desconsiderat în viața internă politică a Ungariei.

O proprietate conțează nu numai din punct de vedere economic, ci și cultural și politic. De aceea, pe lângă cantitatea de produse necesare pentru întreținerea unei familii, trebuie să aibă și un prisos, utilizabil pentru satisfacerea unor trebuințe de ordin superior, trebuințe culturale și politice.

Prisos de producție, în economia noastră extensivă, nu pot da decât moșiile dela 30 jughări în sus, variind aceasta după calitatea solului și după numărul membrilor de familie. Pe moșiile sub 10 jugh. ba în multe părți chiar și pe cele sub 20 jugh. țăranul nostru muncește ca o vită, și trăește de multeori în condiții de ilotizare medievale. De aici atmosfera de in-

cultură și de obscurantism a satelor noastre.

Dacă țărănimea noastră ardeleană e în parte, incultă și săracă, aceasta provine tocmai din cauza proprietății rurale parcelare pe care o are.

Progresul cultural e în funcțiuni de situația economică. Cultura, ca și dragostea, trece prin stomac. Cu infometaji — și o parte însemnată dintre Români ardeleni, în Munții Apuseni, în Bihor, pe Câmpia Ardealului era literalmente infometaji, — nu puteai face nici cultură, nici politică.

Am fost întrecuți de celelalte neamuri pe toate terenele, nu din lipsa calităților de rasă, ci din cauza stării materiale, creată de forța implacabilă a împrejurărilor politice.

Dănuirea acestei stări însemna osândirea noastră la degenerare, ba poate chiar la pieire.

Cu toate greutatele trăiam, ba arătam chiar și unele semne de progres în urma vitalității noastre de popor tinăr. Dar simțeam zi de zi cum multe dintre încercările noastre de emancipare rămăneau infructuoase, cădeau strivite de concurența puternică a popoarelor conculoitoare, conștiente și mai vărtos bine situate. Intr'o astfel de situație perspectiva pentru viitor ne era destul de sinistru: eram un popor sărac dominat politicește de un popor ireconciliant și sălbatic în înfăptuirea idealului lui național.

Inlăturată egemonia politică străină prin unirea politică, reforma agrară era chemată să inlature principala cauză a sărăciei, a pauperismului nostru: proprietatea rurală parcelară.

Reformatorii noștri agrari se pare că și-au uitat de lucrul acesta. Mai sigur e însă, că n'au avut nici curajul, nici mijloacele de a-l putea face.

Noi puteam fi salvați printr'o puternică și viguroasă proprietate de mijloc. Aceasta se putea crea prin completare de loturi din proprietățile mari și printr'un credit funciar creat direct spre acest scop. Pentru amândouă trebuia curaj și împrejurări favorabile. Spre nefericirea noastră ne-au lipsit amândouă.

Massele mari ale țărănimii noastre își reclamau dreptul la pământ. Reclamărilor vijelioase nu se poate reziste. Singura scăpare era improprietărirea.

În pripăla momentului se pare că s'a uitat de înalte rezoane naționale și de stat. S'a scăpat din ve-

dere, că pământul e singura bază sigură de existență, atât a indivizilor, cât și a popoarelor. E cea mai prețioasă, unica și indiscutabilă avere națională. Orice risipă cu el poate să aibă urmări catastrofale în viața economică.

Țăranul a fost socotit de către clasele dominante, în toate țările la fel, ca o vită de jug, pentru care era bun zbiciul în vremuri de muncă mulcomă, iar în vremuri de zvârcoliri sângeroase se folosea, pentru potolirea turburării, pământul. Aceasta concepție a fost, se pare, la baza tuturor improprietărilor de până acum. Duhul de înverșunată împotrivire a anilor 1864, se pare că a străjuit nedorit și la alcătuirea reformei actuale. Din aceleași concepții au isvorit aceleași greșeli.

S'a dat țăranilor noștri, celor lipsiți de pământ, loturi mici între 1-3 jugăre. Nu li-s'a dat nici inventar, nici capital de exploatare, nici barem puțința de a și-l putea procura lesne. Și așa pe loturi mici, fără inventar, țăranul nostru poartă o economie lamentabilă, o adevărată jăfuire a pământului. Un astfel de lot nu asigură întreținerea unei familii și nu concurge cu absolut nimic la mărirea producției generale.

Și așa, prin improprietărire s'a mărit numărul proprietăților minuscule. S'a desființat proprietatea mare, ceea ce poate fi o mângăere națională, dar la nici un caz nu un aport economic. Pulverizarea proprietății mari productive în nenumărate proprietăți parcelare impractice și improductive, e un act de echitate socială, dar nu un act de întărire reală, de fortificare economică a elementului românesc.

Unirea politică a găsit în Ardeal o țărănime c'o situație economică mai mult rea decât bună: aservită economicăște proprietății mari și orașelor. Reforma agrară, prin desființarea proprietății mari, a creat numai o aparență de bună stare economică; dar a lăsat elementul românesc în aceeași situație precară de aservire. Aservit în mare parte capitalului financiar străin și aservit mai ales, speculei elementelor străine. În întreagă viața românească ardeleană eticheta e a noastră, încolo bogățiile și mai ales mijloacele ei de exploatare sunt ale străinilor.

Reforma actuală a făcut un lucru: a satisfăcut temporal lipsa de pământ a țăranului, însă n'a împiedecat, prin aceasta, izbucnirea unei crize economice. A amănat-o numai fără s'o inlature.

Aceeaș operă dă aceleași rezultate.

Anul 64 a trebuit să treacă prin 1907. Prin ce an va trece oare 1918? Cări ar fi mijloacele prin cari s'ar putea preintîmpina o nouă criză agrară?

Reforma făcută nu se mai poate schimba, se poate însă ameliora. Sunt în viața unui popor momente fatale, când în anumite situații nu se pot face decât anumite reforme. E legea irezonabilă și ireductibilă a fatalității.

Politica noastră agrară trebuie să aibe, în Ardeal, două directive: 1. de a întări proprietatea de mijloc existentă și de a o spori; 2. de a întări proprietatea parcelară.

O proprietate de mijloc viguroasă e singura care ne poate majora producția și care poate da țaranului nostru independență și prosperitatea economică. În satele noastre nu se poate porni nici o mișcare, nici economică, nici culturală și politică, tocmai din motivul, că lipsește o pătură de țărani fruntași, cari prin situația lor materială și culturală, să fie aderenții neînfricați ai curentelor bune și naționale.

Zic curente bune și naționale, fiindcă în sufletul țaranului bine situat nu își fac cuib curențele anarchice și subversive. Politica țaranului chiabur are două temelii: conservativismul și individualismul.

Trebuie întărită și proprietatea parcelară, care formează majoritatea proprietății noastre țărănești. Proprietatea parcelară suferă mai ales de trei boli: insuficiența ca suprafață mai ales cele sub 5 jugh., poverile ipotecare și lipsa de inventar. Acestea trebuie înlăturate.

Mijloace de ameliorare, de direcțivare viitoare a reformei agrare în conformitate cu necesitățile noastre național-economice, există mai multe.

Pot să amintesc numai unele, dintre acelea cari mi se par mai importante.

1. Inlesnirea creerii unei proprietăți de mijloc, lăsând liberă circulațiunea pământului pe un timp de tranziție de 20—30 ani, fixând maximum unei proprietăți de mijloc la 100 jugh. Aceasta spre a se evita concentrarea pământului în mâna unei nouă plutocrații.

2. Crearea unui credit funciar rural, care să facă posibilă, avantajos și lesne, procurarea de inventar și cumpărarea de pământ.

3. Intensificarea economicei noastre rurale prin: școli de agricultură, horticultură, viticultură, prin reuniuni agricole, prin sămănături, vite de

prăsilă, îngrășăminte artificiale s. a.

4. Muncă agricolă obligatoare, ajutată și controlată de stat prin organele sale. — Intervenționismul statului în viața economică agricolă e imperios reclamat de mari interese național-economice.

5. O nouă măsurare cadastrală.

6. Sindicalizarea satelor noastre prin înființarea de cooperative de tot soiul, prin cari s'ar smulge satele din ghiarele speculei străine.

7. Colonizări.

8. Un regim de specială protecționare a produselor agricole.

9. Crearea unei clase de muncitori agricoli prin legi și instituții protecționiste.

Printr'o politică economică de stat conștientă, perseverantă în scopurile ei, iar nu schimbătoare dela guvern la guvern, se va ajunge la consolidarea economică a țărâniimii ardelen. Se va crea, în satele no-

stre, o tradiție de cultură și o bunăstare economică rezistentă loviturilor produse de trecătoarele crize economice. Se va crea — de ce n'am putea face și concluzia aceasta? — o masă de cetățeni conștienți de drepturile și datorile lor. Din bunăstarea economică isvoresc toate virtuțile cetățenești.

Prin rezolvirea problemei agrare în conformitate cu marile noastre interese naționale și economice ni se va da în Ardeal, cași în vechiul Regat, țărâtimea de care are lipsă și pe care o merită țara aceasta alcătuită din sbuciumul și lacrimile atâtor șiruri de generații. Ni se va da o țărâtime mulțămită, muncitoare și conștientă în vremuri de pace, tare și neînfricată în vremuri de războiu.

Turda, 23 Sept. 1924.

Pentru Suciu

○○○○○○○○

POLITICA EXTERNĂ

LEON BOURGOIS DESPRE SOCIETATEA NAȚIUNILOR

„Mai cu seamă prin metodele lor se disting formulele diplomatice inaugurate la consiliul Societății Națiunilor de negocierile tradiționale al căror secret și-l transmiteau cu gelozie cancelariile din generație în generație.

„Ca să arăți progresul obținut pe această cale e de ajuns să analizezi metodele aplicate de consiliul Societății Națiunilor la soluția unuia din cele mai importante chestiuni politice care i-s'a subșternut, aceea a Sileziei-Superioare. Era vorba aici de o problemă care, în toate epocile, a solicitat experiența diplomaților: fixarea unei linii de frontieră între două state — Germania și Polonia — conform stipulațiilor unui acord internațional, tratatul de Versailles. Consiliul suprem al puterilor aliate și asociate neputând ajunge la un acord, a încredințat consiliul Societății Națiunilor, în 12 August 1921, să-i recomande o soluție.

„Ce ar fi făcut într'un asemenea caz o conferență diplomatică și în ce ar fi fost diferite metodele sale de aceea folosite cu succes la Geneva?

„In jurul tapetelor verzi tradiționale, ilustrate de pictorii oficiali ai atâtor congrese istorice, s'ar fi reunit bărbați de stat și ambasadori, dintre cari cea mai mare parte s'ar fi cunoscut pentru întâia dată și cari ar fi avut ca instrucții esențiale să facă să prevaleze (să aibă întâietate) cât se poate mai bine interesele directe

sau îndrepte ale guvernului lor în litigiul: un metod esențial subiectiv și practic, care favoriza jocul intrigilor personale și care nu-ți permitea să ajungi la un compromis decât printr'un schimb de concesii reciproce după vechea formulă a lui do ut de. (dă-mi ca să-ți dau). Cu astfel de procedee risca dreptul foarte mult de a fi atins, fiindcă se găsea surșunat în planul al doilea, când nu era uitat cu totul.

„Societatea Națiunilor, dimpatrioă, se preocupă de dreptate și numai de de dreptate, cu toată conștiințiozitatea, și, pentru ca să o facă să prevaleze vrea, înainte de toate, să fie imparțială și obiectivă. În cazul Sileziei-Superioare a vrut soarta ca să fie eu delegat, cu eminentul meu amic d-l Balfour, ca să prezint regulile cari au servit de atunci înainte drept model pentru soluționarea unor probleme analoage.

„La propunerea noastră au constituit un comitet de studiu din patru membri ai consiliului, aleși dintre reprezentanții țărilor celor mai desinteresate din punct de vedere politic și economic în litigiul (Japonia, Spania, Belgia, Brazilia).

„Bărbații (de stat) din cari se compunea comisia se cunoșteau de multă vreme, fiind aleși anume din partea guvernelor lor ca să constituie tribunalul acesta a cărui permanență este una din cele mai importante ga-

ranții. Aici stă un factor psihologic cu desăvârșire nou și de o însemnătate considerabilă. Metoda de lucru a acestui comitet este indicată în rezoluția consiliului din 1 Septembrie: studiarea, tuturor documentelor relative la chestiunea și controlarea tuturor izvoarelor de informație, ca: informații tehnice, mărturii de ale specialiștilor și ale locuitorilor regiunilor interesate, trimiterea la fața locului a comisiunii de anchetă, etc... Cu colaborarea foarte activă a secretariatului permanent, s'a folosit comitetul de întreagă documentarea, foarte completă, pusă la dispoziție, inspirându-se mai întâi de toate de prima preocupare a autorilor tratatului, aceea de a asigura determinarea granței conform dorinței locuitorilor, considerațiile geografice, politice și economice neintervenind decât într'a doua linie în combinație.

„Restrângând astfel problema, înconjurându-se de un maximum de garanții de imparțialitate și de obiectivitate, a pregătit comitetul o soluție juridică, așa de aproape de echitatea absolută pe cât îi permit metodele umane. Soluția aceasta a proclamat-o, după un lung și minuțios examen în ședințe publice, consiliul încredințat de a rosti dreptatea; și ca garanție suplimentară, soluția propusă de consiliu și aprobată mai apoi de consiliul suprem a fost trimisă, pentru aplicare, unei conferențe compuse din plenipotențiar germani și poloni și prezidată de un neutru de o înaltă imparțialitate, de d-l Calonder, fost președinte al Republicii elvețiene. Fapt important, de notat; acesta era investit cu un drept de arbitru, de care n'a avut nici odată prilejul să se servească.

„Metoda folosită cu succes în problema Sileziei-Superioare a fost reluată, cu câteva ameliorări de formă, inspirate de experiență, pentru soluționarea litigiului insulelor Aland, între Suedia și Finlanda, pentru restaurarea financiară a Austriei și a Ungariei, și — în sfârșit — pentru chestiunea atât de complexă Memel, pe care conferența ambasadurilor o trimisese, de asemenea, consiliului Societății Naționalelor. În cazul din urmă a fost vorba de o comisie de anchetare, prezidată de un american, de d-l Norman Davis, și compusă din doi eminente tehnicieni olandezi și suedezi — care a elaborat proiectul convenției între Lituania și puterile aliate, care a pus capăt conflictului cu Polonia, dotând portul Memel cu un statut politic și economic.

„Nu te încurajează astfel de exemple, și nu-ți permit ca să consideri că metodele Societății Naționalelor și-au susținut chiar până acum proba de foc și că o experiență de patru ani le permit să susțină com-

parație cu metodele seculare, de care s'au inspirat, de altminteralea, căutând să le îmbunătățească?”

(Interviu apărut în Revue hebdomadaire).

○○○○○○○○

PROGRESE ȘTIINȚIFICE

MATERIA, VIAȚA ȘI TEMPERATURA MORȚII UNIVERSALE

Materia „moartă” în realitate e vie și plină de sbucium. Moleculele se mișcă neodihnit, în drumurile lor se izbesc de olaltă, și produc căldură. Varierea temperaturii influențează foarte mult ritmul și iuțeala mișcării moleculare. La temperatură înaltă moleculele se mișcă zorit, își întind drumurile, volumul corpului crește; la temperaturile scăzute moleculele se zgulesc de frig, amortesc, își încetinesc mișcarea — volumul scade, corpul se contractă.

Cică la 273°C sub zero — la „zero absolut” — molecula e vlăguită, nu se mișcă, viața materiei s'a stins: cu atât mai vărtos se stinge viața organică ce însufletește materia „moartă”

Cum se prezintă agonia materiei și a vieții organice în preajma acestei temperaturi a Morții universale?

Până acum, cu toate sforțările supraomenești, nu s'a realizat temperatura 273°C sub zero, suntem foarte aproape de ea, dar, n'am atins-o. Este o cifră limită, peste care nu se trece, cum — după teoria relativității lui Einstein — nu putem trece peste iuțeala de 300.000 km. pe secundă, cu care se propagă lumina și electricitatea. Așadară nici vorbă nu poate fi de experiențe săvârșite la aceasta temperatură.

De când Linde (1895), prin răceala produsă de destinderea gazelor comprimate, reușește să lichifice aerul cam la 200°C sub zero și sub presiunea de 200 atmosfere, experiențele asupra atitudinii materiei și vieții la temperaturi coborâte se țin lanț.

Încă în anul 1877 Cailletet și Pictet lichifică hidrogenul la o temperatură și mai scăzută: 252°C sub zero. 28°C ne despărția numai de temperatura Morții. În sfârșit, după o stăruință dărză de ani de zile, Heike Kamerlingh Onnes la 10 Iulie 1908 lichifică heliul — un gaz rar — producând temperatura de 271,5°C sub zero. Mai trebuie 1,5° până la zero absolut, n'avem însă speranța să se poată realiza vre'odată.

La aceste temperaturi materia se infățișează cu însușiri ciudate.

În aerul lichid mercurul îngheață, încât îl poți bate cu ciocanul; alcoolul, canciucul, carnea înghiată, iar florile înmuiate în acest lichid devin dure și fărâmițoase. Căldura specifică — trebuincioasă pentru ridicarea temperaturii unui kg cu 1°C — devine mai mică. Așa b. o. la — 240°C 1 kg. de cupru absoarbe de zeceori mai puțină căldură decât la 0°C, pentru ca să-și ridice temperatura cu 1°C, iar la — 250°C se mulțumește cu a 20-a parte din aceeaș cantitate de căldură. Conductibilitatea electrică — puțința de a conduce electricitatea — deasemenea crește repede cu scăderea temperaturii.

D. e. argintul viu la — 268,8°C de cîncisute de ori conduce mai bine electricitatea decât la — 39°C; iar la temperatura heliului lichid: — 271,5°C, aproape de zero absolut, de un miliard de ori se strecoară prin el mai lesne electricitatea, decât la temperatura lui de solidificare (—39°C).

Faptul acesta se lămurește astfel. Atomii de electricitate — electronii — se pot stecura cu ușurința printre moleculele aproape amortite ale corpului foarte răcit, până când la temperatura urcată ei se ciocnesc mereu cu moleculele agitate.

Era interesant să, se știe, oare sămânța plantelor își pierde puterea de germinare la aceasta temperatură? Becquerel trimite lui Kamerlingh Onnes boabe de grâu și sămânță de trifoiu, după ce le uscaser bine la 40°C și le închisese ermetic într'un tub de sticlă. Ținute trei săptămâni în aer lichid la temperatura — 190°C și 77 ore în hidrogen lichid la: — 250°C sămânțele s'au dovedit bune și au germinat în materia anume preparată. Pictet arată că bacteriile și diatomeele nu se distrug nici la temperatura de — 200° C. Din experiențele sale, acest savant a formulat legea următoare: Cu cât un organism este mai simplu, cu atât se arată mai rezistent față cu vicisitudinile temperaturii

Macfayden continuă cercetările lui Pictet și arată, că bacterii colerei asiatice: spirilii, suportă, fără a se sinchisi, temperatura de -252°C .

Ființele, cari conțin în celule apă se distrug la aceste temperaturi scăzute, căci apa înghețată sfărâmă pereții celulei. Așadară nu e nădejde, ca animalele să viețuiască în preajma temperaturii Morții.

Experiențele lui dr. G. Rahm au confirmat legea lui Pictet și au dovedit că cele mai inferioare animale pe scara zoologică se adaptează repede la temperatura coborâtă treptat.

Animalele briofite — cari trăesc în mușchi — suportă temperatura de $-271,5^{\circ}\text{C}$, în preajma acestei temperaturi animalul se inghemuește ca un bob uscat de grâu, transpirând întregul conținut de apă.

Aceste câteva observațiuni asupra vieții la temperatura Morții par a susține ipoteza panspermelor, cu privire la originea vieții.

Bacteriile și sămânțele de pe o planetă cu temperatura prielnică vieții, sunt apucate de-o gură de curent aerian, ridicate la sute de kilometri, de unde — așa spune Swante Arrhenius — de pulberea emisă de Soare, și încărcată negativ, precum și de razele solare este împinsă în spațiul interstelar, cu temperatura aproape de -273°C .

Dintre milioanele de sămânțe unele vor ajunge, purtate de raze, pe alte planete răcite potrivit, ori vor eși din sistemul nostru solar și vor trece în alte sisteme ducând pretutindeni aceleași forme de viață. Teoria aceasta arată unitatea vieții improscate în univers, față cu teoria generațiunii spontanee, care propovăduiește posibilitatea creării vieții din materii anorganice prin concursul forțelor naturale.

Teodor Neș,

profesor, Oradea-Mare.

DISCUȚII LITERARE

CĂRȚILE VECHI ROMĂNEȘTI ALE BIBLIOTECII UNIVERSITĂȚII DIN CLUJ

Între cărțile vechi românești pe cari Biblioteca Universității din Cluj le-a putut procura în cursul celor doi ani din urmă sunt, după cum am amintit într'un articol precedent, câteva exemplare complete sau, cel puțin, mai complete decât acele cunoscute de autorii Bibliografiei Românești Vechi. În numărul de față ne vom ocupa cu aceste cărți, mărginindu-ne bine înțeles numai la deosebirea ce le prezintă față cu exemplarele cunoscute și publicate deja, îndrumând pentru rest la numerele respective din Bibliografie.

Publicațiunea de față deși nu are pretenția să aducă descoperiri mai de seamă pe teren bibliografic, întregeste totuși, măcar în parte informațiile incomplete, pe cari la avem până azi, referitor la cărțile a căror listă o dăm în cele ce urmează:

1. *Evanghelia învățătoare*, Govora 1642. (B. R. V. Nr. 42.) Din aceasta evanghelie, deși destul de răspândită, autorii Bibliografiei n'au avut la îndemână decât exemplare cu 600 pagini și ca atari incomplete. Exemplarul Bibliotecii din Cluj are 602 pg. Ultimele două pagini cuprind sfârșitul celei din urmă învățături din evanghelie. Sfârșitul învățăturii pare a fi totodată și sfârșitul cărții, deoarece atât cuprinsul cărții cât și obiceiurile scuze pentru greșelile de tipar se află în foile nenumerotate dela început.

2. *Tălcuirea Liturghiei*, tradusă din grecește de Ieremia Cacavela, Iași 1679. (B. R. V. Nr. 104.) Autorii bibliografiei susțin că Liturghia are 265 foi numerotate, fără să mai amintească faptul că nu e completă. Exemplarul complet de fapt are 266 foi numerotate, ori mai corect 264 numerotate și 2 fără număr. Foaia din urmă, după cererea de iertare pentru greșeli (în l. slavă), poartă numele smeritului heromonah: Iosifu Gorodetchii, tipograf.

3. *Octoih*, București 1736. (B. R. V. Nr. 213.) Exemplarul cunoscut de autorii

Bibliografiei are abia 80 foi numerotate. Exemplarul nostru cu 84 foi pare a fi complet. Foaia din urmă, la sfârșitul textului încheie astfel „Sfârșit și lui Dumnezeu mulțămită.“ Bibliografia, deși nu cunoaște exemplare complete, susține că pe o foaie dela sfârșitul Octoihului e reproducă gravura lui Ivan Bacov din cheia înțelesului. În cazul acesta exemplarul nostru ar fi incomplet, căci gravura lipsește. Bibliografia însă nu e destul de clară, căci neaflându-se gravura între cele 80 foi despre cari amintește, ar fi trebuit să ne dea indicații mai precise asupra existenței gravurei.

4. *Liturghie*, București 1741, (B. R. V. Nr. 220.) Exemplarul Bibliotecii din Cluj cu 244 pagini deși e bineșor mai complet decât acel amintit de Bibliografie, care are abia 234 pg. totuși nu e complet. Mult însă nu poate să mai lipsească, de îndată ce pe ultimele pagini aflăm rugăciunile de încheierea dela slujba priceștaniei.

5. *Molitvenic*, București 1741. (B. R. V. Nr. 221.) Exemplarul nostru cu 564 pagini e complet, cel amintit de Bibliografie are abia 554 pagini. Ultimele 10 pagini cuprind diferite molitve, o învățătură pentru ispovedanie, scuzele obiceiuite pentru greșelile de tipar, iar la sfârșit următoarele: „Însă să știi și aciasta, că devei cerceta pre amărutulu“ rânduiele și tălmăcire acestui Molitvenic, și devei potrivit cu mișcare izvoade slovenești, veri de unde aifi tipărite, și nu săva potrivii, să nute pripești îndată a defăima, căci noi amu urmatu Molitvenicului Grecescu carele lau Tăpăritu Nicolae Glichii, la anulu dela Hs. 1691. Și după cătu neu fostu puțința și întru înțelesu și întru Rânduiale amu așezatu, pre alocure amu adaosu în tălmăcire petru scurtare limbii românești, așijdere și la învățături și la Rânduiale pentru prostime Preoților, și pentru mai lesnele loro. Iară cele ce nu sau pusu

nici de cumu; sau lăsatu, unele pentru că sântu Arhieresti iară altce pentru că nule slujescu pre aceste locuri“.

6. *Apostol Buzău 1743*. (B. R. V. Nr. 230.) Exemplarul amintit de Bibliografie având numai 176 foi numerotate e incomplet. Exemplarul complet are 178 foi. Pe foaia din urmă, pe lângă obiceiurile scuze pentru greșelile de tipar, sunt și 2 fiori tipografice.

7. *Preoșta, Râmnic 1749*. (B. R. V. Nr. 270.) Exemplarele, pe cari le-au avut la îndemână autorii Bibliografiei, sunt incomplete având 31 foi numerotate. Exemplarele complete au 32 foi. Pe foaia din urmă continuă învățăturile de pe foaia anterioară, iar ca încheiere cuprinde o ultimă îndrumare pentru „fiecește vârstă și parte omenească“. În exemplarul nostru s'a anexat și un manuscris de 50 foi cu diferite învățături, despre care cu altă ocazie.

8. *Catavaster, Râmnic 1750*. (B. R. V. Nr. 273.) Exemplarul nostru cu 209 foi deși incomplet este totuși mai complet decât acel amintit de Bibliografie, care cuprinde 205 foi. Bibliografia, ce e drept, vorbește de 205 pagini, dar asta sigur din greșală, căci Catavasterul are foi numerotate, în pagini.

9. *Antologhion, Iași 1755*. (B. R. V. Nr. 293.) Nu cunoaștem exemplare mai complete decât cel reprodus în Bibliografie. Demn de amintit e numai faptul, că în exemplarul nostru la versurile de sub stemă șirul din urmă, după cuvântul „vrăjmași“, lipsesc cuvintele „văzuți și nevăzuți“ din exemplarul Academiei.

10. *Psaltire, București 1756*. (B. R. V. nr. 301.) Exemplarul nostru cu 224 foi e incomplet, are abia cu 2 foi mai mult decât acela publicat în Bibliografie. Mult însă nu pare că ar mai lipsi.

11. *Liturghie, Iași 1759*. (B. R. V. Nr. 313.) În unul din exemplarele Bibliotecii, la sfârșitul Liturghiei, lipsesc numele tipografilor „Sandulu și Gheorghie; Zățarii“. Prezintă deci o deosebire, care merită să fie relevată.

12. *Triod, București 1769*. (B. R. V. Nr. 367.) Exemplarele complete au 470 foi numerotate, acel publicat în Bibliografie are abia 462 foi. Foile până la 464 inclusive conțin textul Triodului. Pe foaia din urmă, Grigorie Ieromonah tipograf, după cererea de iertare pentru greșeli și mulțămită că a terminat acest triod, adauge: „Și sau începutu acestu sfântu și Dumnezeescu lucru la luna lui Iulie în ziua dinu tătu; și au luat sfârșitu, la luna lui Noemvrse în zile 7 la anii dela Hs. 1768“.

13. *Liturghie, București 1780*. (B. R. V. Nr. 432.) Exemplarul Bibliotecii cu 271 pagini (recte 267 pg. și 2 foi fără număr) pare a fi complet, acel publicat în Bibliografie are abia 263 pg. Nu este însă exclus ca exemplarele complete să mai aibă încă o foaie — două la sfârșit.

14. *Psaltire, Blaj 1780*. (B. R. V. Nr. 440.) Exemplarele complete au 485 pag. și 21 foi fără număr, la sfârșit. Exemplarul din biblioteca I. M. Moldovanu, singurul de care amintesc autorii Bibliografiei, e bineșor incomplet având la sfârșit numai 4 foi fără număr. Foile nenumerotate cuprind Pashalia, indicațiuni pentru „Psalmii, ce să cetescu la vreme de primejdie“ și „Psalmii, ce să dau Canonu, celoru ce să mărturisescu“.

15. *Catavaster, București 1781*. (B. R. V. Nr. 444.) Exemplarul Bibliotecii din Cluj deși cu 5 foi mai bogat decât acele

cunoscute de autorii Bibliografiei (236 foi față cu 231) nu pare a fi complet.

16. *Molitvenic, Râmnic 1782.* (B. R. V. Nr. 453). Exemplarele complete au 260 foi numerotate, prin urmare cu 2 foi mai mult decât acele cunoscute înainte (258 foi). Pe foaia din urmă, după obicinuitele scuze pentru greșeli, se citește: Smeritulul între Ierodiaconi Grigorie Râmnicăneanului.

17. *Calendar, Iași 1785.* (B. R. V. Nr. 484). Exemplarul nostru cu 12 foi și 273 pg. e complet. Bibliografia cunoaște numai exemplare cu 8 foi și 273 pg. Pe cele 4 foi, necunoscute înainte, continuă cuprinsul de pe foile anterioare, iar două foi mai din urmă conțin: „Alesă socotele dela oareșu care, Greci și Râmleni“.

18. *Dostihel Obradovici: Sfaturile înțelegerii cel sănătoase*, traduce de D. Tichindeal, Buda 1802. (B. R. V. Nr. 651). Exemplarele complete cuprind 168 pg. Autorii Bibliografiei amintesc numai de 154 pg., fără a mai adăuga altă informație. Presupunem că s'a strecoarat și aci o greșală de tipar (destul de relevantă), altcum s'ar fi făcut mențiune, despre faptul, că exemplarele cu 154 pg. nu sunt complete.

19. *Teoflact: Tâlcure la cele patru evanghelii, Iași 1805.* (B. R. V. Nr. 688). Bibliografia vorbește de 6 foi și 708 pg., de fapt însă Tâlcuirea are 6 foi, 388 pg. 3 foi și 708 pg. E mai mult ca sigur că autorii Bibliografiei încă au avut la îndemână exemplare complete, dar e cu atât mai greu de explicat greșala, datorită căreia, s'au trecut cu vederea cele 388 pg. și 3 foi, despre cari Bibliografia nu amintește.

20. *Mihail Cantacuzino: Istoria Țării Românești* (grecește), editată de frații Tunuslii, Viena 1806. (B. R. V. Nr. 707.) Bibliografia amintește de 367 pg., cu cari de fapt se termină istoria. Exemplarul nostru mai are în plus un adaos (tot în grecește le însuș autorului, de 7 pg.) Probabil autorii Bibliografiei n'au cunoscut și acest adaos.

21. *Rânduiala cumu să cuvîne a cânta cel doisprezece psalmi deosebi, Mân.-Neamțul 1808.* (B. R. V. Nr. 750.) Bibliografia și la această Rânduială amintește numai de 2+126 foi. În exemplarul pe care noi l'avem la îndemână, la sfârșit, se află încă un adaos de 7 foi fără număr și încă nici așa nu e complet. Foile din urmă cuprind: Rânduiala celui ce să ispiteste în vis.

22. *Calendaru... pre 100 de ani, Buda 1814.* (B. R. V. Nr. 847.) În exemplarul Bibliotecii lipsește gravura cu astronomul, despre care amintește Bibliografia, se află însă o altă gravură, necunoscută, reprezentând: Nestatornica roată a lumii și primejdioasele ale ei valuri.

23. *I. D. F. Rumpf: Alexandru I. Împăratul a toată Rossia, Buda 1815.* (B. R. V. Nr. 885.) În exemplarul Bibliotecii se află și chipul împăratului, care afirmativ lipsește în toate exemplarele cunoscute.

24. *Codicele civil al Principatului Moldovei (Călmah) grecește, Iași 1816—17.* (B. R. V. Nr. 927.) La vol. III al acestui Codice, Bibliografia face mențiune de 58 pg. Propriu zis sunt 63+56+58 pg. amănunt care probabil a scăpat din vedere autorilor Bibliografiei.

25. *Psaltire, Iași 1817.* (B. R. V. Nr. 945.) Bibliografia face mențiune de 2 foi fără număr (recte 3) la început 232 foi numerotate. De fapt însă exemplarele complete au 7 foi fără număr la început. Foile neamintite de Bibliografie cuprind,,In-

vățătură cum să cade asă ceti Psaltirea în postul cel mare și preste tot anul, precum arată,, iar la sfârșitul învățăturii, chipul lui David.

Întru cât reiese din informațiile de mai sus, unele din cărțile amintite sunt, ce e drept, mai complete decât exemplarele cunoscute de autorii Bibliografiei, nu sunt însă complete. Că s'ar mai găsi exemplare complete nu ne îndoiim. Ră-

mâne ca aceia în posesiunea cărora s'ar găsi aceste rarități să completeze informațiile pe cari noi le-am putut da.

În unul din numerele viitoare vom publica, conform promisiunii, cărțile pe cari Bibliografia Românească Veche le înregistrează numai, fără ca să fi fost cunoscute decât doar după citate.

I. Roșiu, bibliotecar.

PROBLEME SOCIALE

STRUCTURA SOCIETĂȚII BUCOVINENE

Unirea dărâmand granițele politice cari despărțeau societatea românească din Bucovina de cea din vechiul Regat și din celelalte regiuni românești, a deschis drumul pentru deplina dezvoltare organică a unei societăți omogene și unitare.

În Bucovina această dezvoltare se putea înlăptui pe două căi: sau societatea bucovineană se găsea într'o fază de regenerare care să-i permită a da toate organele necesare unei societăți bine diferențiate, sau unele țesuturi fiind atrofiate, celelalte regiuni și în primul rând vechiul Regat, ar fi trebuit să le completeze pentru a dobândi organele cari lipseau. A treia posibilitate, intrarea imediată și necondiționată a substratului eterogen, a minorităților, în structura Statului Român, trebuie exclusă din capul locului, dat fiind că, dela început chiar, ele au năzuit să dobândească prin tratatul de pace o situație excepțională, o garantare a individualității lor.

Trebuie să admitem că societatea românească din Bucovina nu era destul de diferențiată, n'avea țesuturi atât de dezvoltate și echilibrate pentru a putea renunța la ajutorul vechiului Regat, al Statului Român organizat.

Mai întâiu Statul, organizația politică, a năzuit, pe calea cea mai scurtă, să-și creeze organele necesare existenței sale. În acest fel toate instituțiile cari servesc în mod direct sau indirect afirmării și apărării individualității politice față de statele streine, instituții cum sunt armata, căile de comunicație, poșta, vama, etc. au fost romanizate, aducându-se unde era nevoie funcționari din vechiul Regat. Aceste prefaceri, fiind de necesitate absolută și nemijlocită pentru existența organismului politic, nu îngăduesc nici-o rezistență și nici-o întârziere. Dar pentru ca aceste instituții să fie durabile și să poată funcționa bine, ele trebuie să se întemeieze pe instituții menite, a le alimenta și a le întări. Aceste instituții destinate a asigura perpetuarea, regenerarea și consolidarea societății, sunt în primul rând instituțiile de educație, școlile de toate categoriile, cari, create de societate și puse la îndemână Statului, trebuie să grăbească și să

desăvârșească diferențierea și integrarea socială, stabilind un echilibru sănătos și o colaborare strânsă între clasele sociale.

În acest punct evoluția a luat, după principiile stabilite de noi, o direcție care primejduiește o dezvoltare normală a societății bucovinene și amenință să transforme Bucovina, și în noua constelație politică, într'o provincie sui generis, cu interese specifice, opuse cu desăvârșire intereselor organismului politic unitar.

În vechiul Regat puterea spirituală reușise, precum am amintit, să echilibreze întrucâtva pornirile despotice ale puterii temporare, ale politicianilor, și avea bune speranțe, după legăturile ce înodase, înainte de războiu și în cursul războiului, cu intelectualii din provinciile românești, că după Unire ea va reuși cu ajutorul acestor intelectuali să reducă într'o măsură echitabilă sfera de influență a puterii temporare, întărind astfel vitalitatea întregii societăți românești și dându-i posibilitatea de regenerare organică repede și completă.

Dar, surpându-se granițele politice între regiunile românești și date fiind, cum am zis, în primul rând necesitățile nemijlocite de afirmare a individualității politice față de Statele străine, e evident că puterea politică temporară dobândi, cum ar spune Comte, un ascendent inevitabil, o înrăurire covârșitoare în raport cu puterea spirituală. Ea reuși să-și subordoneze toate instituțiile și să atragă în s'era ei de influență marea majoritate a intelectualilor români. Mijlocul de a-și aservi pe intelectualii români și de a-i sustrage înrăuririi puterii spirituale, a fost și este, după cum arată Comte, bogăția. Intelectualii români din Bucovina fiind săraci, iar puterea politică temporară fiind întemeiată pe bogăție și oferind, neechilibrată de o putere spirituală bine organizată, aderenților ei posibilitatea de îmbogățire repede, e explicabil că după principiul efortului minim, care determină și acțiunile organismului individual, o mare parte a intelectualilor s'a aruncat în brațele politice așazise practice.

Dar fatal pentru dezvoltarea societății a fost faptul că acești intelectuali,

fiind după ocupația lor reprezentanți ai puterii spirituale, profesori universitari și secundari, învățători, preoți, și nu bancheri, mari industriași, mari proprietari etc., ei au atras și instituțiile puterii spirituale în sfera de influență și sub dominațiunea puterii temporare. Din această confuziune, într'un răstimp aproape completă, a celor două puteri, a rezultat o decadență pronunțată, o desorganizare și atomizare a societății bucovinene. Dictatura puterii temporare s'a instituit nu numai în administrație, deci în instituțiile menite să asigure intensificarea producției de bunuri și dreapta lor repartizare, unde și are rostul ei, ci și în Universitate, în școala secundară, în societatea pentru cultură și literatură, încercând să inabuze orice reacțiune sănătoasă a societății, orice tendință de constituire și organizare a puterii spirituale.

Pentru a ilustra printr'un exemplu clasic desorganizarea societății românești în urma despotismului politic, amintesc următoarele.

Cel mai mare și mai bogat județ românesc din Bucovina, cel al Rădăuțului, are un liceu românesc. În anii trecuți se prezintau la examenul de admitere peste 150* de elevi români, în majoritatea covârșitoare fii de țărani. În anul acesta s'au prezentat 36 elevi, dintre cari 15 români, și între acești 15 un singur elev dela sate. În schimb liceul evreesc, particular, deci întreținut de societatea evreească din Rădăuți e suprapopulat.

Înainte de doi ani am îndemnat studenții să întemeieze o societate de propagandă culturală la sate pentru a spori numărul elevilor dela sate în școlile secundare și de meserii și pentru a încerca cu ajutorul gospodarilor dela sate înființarea unei Universități țărănești. Din acest îndemnat rezultă soc. „Academia populară.” Harnicul profesor Ion Brăteanu, din Cernăuți expuse proiectul unei asociații cetățenești și la îndemnul nostru învățătorii români luară inițiativa înființării acestei asociații, care sub numele de „Frăția românească” începuse să editeze și o gazetă săptămânală. Dar puterea politică a știut să paralizeze și să distrugă, prin mijloacele cunoscute, aceste încercări de regenerare socială; agenții ei intrând în aceste asociații sau le-au nimicit, cum s'a întâmplat cu „Frăția românească”, sau țin acțiunea lor în limitele dictate de interesele despoților politici.

Nu fac critică sterilă, ci expun în mod obiectiv, pe baza principiului diviziunii muncii, prefacerile sociale din Bucovina. Nu e vorba de a da aci judecăți de valoare, aprecieri subiective despre ceea ce e bine sau rău, ci criteriul obiectiv pentru judecățile noastre este noțiunea clară a Statului unitar, a societății diferențiate.

Conceptul științific, limpede și stră-

veziu, al societății omenești, ca sinteză a statice și dinamice sociale, verificate prin comparația societăților în spațiu și timp, ne înlesnește a rezolvi în mod teoretic problemele sociale ce se ivesc într'o societate, și aceste rezolviri pot forma baza pentru acțiunea practică, care va ajunge în acest fel pe calea cea mai scurtă și cu un efort minim la înfăptuirea de reforme sociale.

Filozoful Richard Avenarius a scris un scurt tratat „Die Philosophie als Denken der Welt nach dem Princip des kleinsten Kraftmasses”, în care arată că filozofia și, în general, știința e caracterizată prin năzuința de a reduce experiența variată și fluctuantă de toate zilele la formule simple cari să permită acțiunii practice o economie tot mai mare de putere în ajungerea unei ținte fixate. Independent de Avenarius, fizicianul Mach ajunge la aceeași caracterizare a științei care ne-ar pune la îndemână metodele de a economisi pe cât se poate efortul intelectual în rezolvirea problemelor ce ni le pune experiența. În general și pozitivismul și pragmatismul accentuează acest caracter al științei sau teoriei în raport cu acțiunea condusă numai de instinctul orb, individual sau colectiv. Cugetarea este deci numai un caz special al principiului efortului minim, care în mecanică se manifestează prin mișcarea corpurilor în direcțiunea ce oferă cea mai mică rezistență și în biologie prin acțiunea organismelor cari năzuiesc a dobândi prin'un efort minim un maxim de rezultat. Conceptele abstracte, bine precizate, nu sunt deci o spețioasă pentru oamenii practici, cari urmăresc după cum le dictează „bunul simț” rezolvirea impusă de viața zilnică, ci aceste concepte sunt chiar sinteza bunului simț, a simțului comun și ele ne dau formulele cele mai sigure pentru acțiunea practică.

Dar pe când în cele mai multe domenii superioritatea științei e recunoscută, sociologia trebuie să lupte încă pentru dobândirea acestui prestigiu. Sunt multe cauze cari explică această situație. Mai întâiu conceptul societății, al comunității omenești, încă nu e bine lămurit, apoi instinctul, interesele și prejudecățile individuale și colective se opun, în multe societăți omenești, tendințelor de a supune fenomenele sociale unei analize obiective, din care să rezulte formulele de acțiune practică. În aceste societăți studiul științelor sociale n'a modificat încă îndeajuns mentalitatea cetățenilor. Și pe când în celelalte științe se procedează în mod metodic, începând în școala primară cu elementele și sfârșind la Universitate cu cele mai înalte și abstracte sinteze, științele sociale sunt reduse în mare parte la expunerea concretă a istoriei politice, neglijându-se elementele statice și dinamice sociale, pe baza cunoștinței

căroră abia, ultima sinteză în cursurile de sociologie la Universitate, ne-ar da conducători politici cari ar putea acționa după formule simple și sigure.

Prin urmare nu e mirare dacă la noi; unde studiul științelor sociale abia a început, și unde abia un singur om năzuiește a impune, în politică, oamenilor de acțiune formule sigure, științifice, deduse dintr'o noțiune clară a organismului social dobândită prin cunoașterea adâncă a dinamice sociale, acțiunea politică continuă a fi condusă de instinctul orb al indivizilor și al grupurilor de interese. În Bucovina spre pildă, individul aruncat în lupta pentru existență și neavând la îndemână conceptul lămurit al societății ca criteriu obiectiv pentru acțiunea sa, ci condus fiind de instinctul de conservare, va alege mijloacele cele mai apropiate pentru a-și asigura existența și bunăstarea sa. Și după cum e situația sa socială și organizația socială în care trăiește, el va alege diferite mijloace. Pentru intelectualii români din Bucovina d. e., în actuala organizație a societății, drumul cel mai scurt și sigur și care reclamă un efort minim pentru a ajunge la o îndreptare a bugetului individual și familial este politica, intrarea în slujba puterii temporare.

Caragiale, într'un mic studiu „Politică și cultură”, caracterizează în mod admirabil starea societății românești, înăbușite cu desăvârșire de supremația puterii temporare, sau, cum obicinuim noi să zicem, de politicianism.

Căutând explicarea acestui fenomen noi găsim la baza sa principiul efortului minim, care, lipsind acțiunea socială conștientă, condusă de simtezele științei, ne dă icoana unei societăți atomizate, în care indivizii, amiliile și clicile de interese se lasă conduși de năzuința de asigurare nemijlocită și repede a situației lor materiale.

Și e evident că astfel fiind, Statul care reclamă o conducere a afacerilor publice pe temeiul diferențierii sociale, al diviziunii muncii, sau, din punct de vedere pur politic, al separațiunii și echilibrării puterilor, trebuie să sufere.

Suferințele Statelor conduse în mod despotice, fie teocrații sau despoții lumești, s'au manifestat totdeauna prin crize periodice, prin desagregare și încercări de regrupare a țăsurilor sociale. În timpuri de criză se ivesc bărbați cari având intuiția organismului social, luptă pentru introducerea de reforme, menite a țămădui organismul social. Acești reformatori: proci, legiuitori, oameni politici, au determinat în mare parte dinamica societăților din trecut. Din experiența lor, din încercările lor de sinteză, s'a lămurit conceptul științific al societății, știința despre structura și funcțiunea

organismului social, astfel că Statele moderne se pot organiza și-și pot asigura existența printr-o educație sistematică de reformatori, în toate domeniile sociale, de funcționari specialiști, fie ingineri, fie agricultori, fie miniștri, diplomați sau militari.

Pentru conducerea politică, principiul separațiunii și echilibrării puterilor a fost recunoscut de mult. La Poly-leius Machiavel, (în tratatul asupra primei decade a lui T. Liviu), la John Locke, Montesquieu găsim expunerea teoretică a acestui principiu, care poate fi verificat prin analiza structurii Statelor vechi și noi.

Pentru a nu fi acuzat de regionalism bucovinean în verificarea acestui principiu, să dăm un exemplu din antichitate. Pe vremea Republicei romane, provinciile erau administrate așa cum se face azi administrație la noi. Și atunci trăia lumea, cum ar zice dl Iorga, în zodia tâlhăriei. Funcționarii administrativi jefuiau și se îmbogățeau repede și nepedepsiți. Viziunea societății echilibrate au avut-o în acele timpuri mai ales Gracii, cari au încercat să înfăptuiască cea mai necesară reformă: reforma agrară. Eșuând încercarea lor, abia împărații începând cu Augustus, au pus capăt crizei care amenința Statul Roman cu disoluțiunea. Ei au organizat o administrație împărțescă cu funcționari bine plătiți, și guvernatorii împărătești spre pildă nici n-aveau voie să se căsătorească cu o femeie indigenă din provincia ce o administrau. O măsură foarte potrivită pentru a evita formarea de clici provinciale și jefuirea sistematică a provinciilor. Pe de altă parte activitatea unor bărbați ca Mecenas, Seneca ne dovedește că pe lângă puterea temporară există și cea spirituală, organizatoare și prevăzătoare. În timpurile când această putere lipsea, când domnea sabia necălăuzită de carte și era pusă în mișcare numai de ambiții deșarte și setea de mărire și îmbogățire, imperiul trecea prin crize cumplite.

O bună conducere politică cere oameni de voință călăuziți de oameni ai științei, desinteresați, neînduplecați în fața celor mai strălucite ademeniri. O societate organizată, un Stat, nu poate fi prefăcută într-o întreprindere comercială sau bancară. Producția și repartizarea bunurilor materiale este numai o latură, și câteodată nici cea mai importantă latură a vieții Statului. Și chiar rezolvirea acestor probleme, în societatea modernă, reclamă aplicarea de formule, găsite desigur prin experiența omierii și prin bunul simț al reformatorilor de tagma veche, reduse însă ațtăzi de știință la formule simple și la îndemâna omului politic. Acolo unde căutarea rezolvirii acestor probleme nu pornește dela conceptul clar și precis al societății, ci e întunecată de porniri egoiste, individuale, familiale sau de clasă, per-

turbațiile sociale, (desechilibrarea țășeturilor) și crizele politice sunt inevitabile.

Exemplul cel mai clar ni-l dă moneda — hârtie și operațiunile atât de dezastruoase cu acest instrument de schimb.

În societatea românească din Bucovina moneda — hârtie a produs schimbări catastrofale. Speculațiunile cu această monedă au ridicat dintr-o dată puterea economică a Evreilor la înălțimi nebănuite, au distrus puterea de rezistență a intelectualilor români, au zdruncinat gospodăria satelor cari n-au putut opune speculațiunilor deținătorilor instrumentului de schimb o rezistență organizată (cum s'a întâmplat în țările apusene — singura rezistență la noi e banditismul organizat) și, în sfârșit, aceste operațiuni, se bat cap în cap cu orice teorie economică științifică, au adâncit conflictul între cei ce s'au pus în slujba capitalului bancar și cei rămași a-și îndestula trebuințele din munca lor. Antisemitismul feroce și curentele politice radicale sunt semne ale acestei desechilibrări rezultate din aruncarea pe piață a unei monede fără valoare. În ce privește mișcarea antisemită se confundă cele două nuanțe: antisemitismul de concurență al bancherilor români și cel al intelectualilor săraci și al țăranilor înăbușiți de burghezia evreească. Lipsind echilibrarea necesară a puterii politice propriu zise prin puterea spirituală, asfixiată sub mormanul emisiunilor de bancnote fără valoare, agitațiile antisemite n'au putut avea alt efect de cât înăbușirea și mai accentuată a nezuințelor de îndreptare și regenerare a societății. Exemplul liceului din Rădăuți lipsit de elevi români arată cu prisosință că puterea de regenerare a societății românești din Bucovina a scăzut în mod simțitor.

Dacă mai adăugăm că și din punct de vedere biologic regenerarea societății românești e amenințată — alcoolismul, epidemiile, lipsa de nașteri din cursul războiului — situația se prezintă destul de pesimistă: Intelectualii români divizați în partide politice și împinși de nevoile zilei la ocupații neobicinuite, țăranii și suburbiienii nemulțumiți din cauza unei administrații, dacă nu corupte atunci desigur neglijente, iar în fața acestei fărâmișări a societății românești se ridică frontul unic al minorităților, în primul rând al Evreilor, cari dispun de o puternică organizație economică și religioasă.

Spunea, pe vremuri, decedatul profesor Ehrlich dela Universitatea din Cernăuți, el însuș evreu, că din cei 100.000 Evrei cari trăesc în Bucovina, 10.000 ar putea trăi din muncă cinstită, iar restul trăește din prostia populației băștinase. Ațtăzi avem 150.000 Evrei, cel puțin, cari au 11 ziare la Cernăuți, scrise în limba germană.

Nu vom vedea în orașele din Bucovina un Evreu măturător de stradă, nu vom vedea o servitoare de nație evreească. Oare cu cât a sporit prostia noastră de atunci încoace?

Explicarea acestei situații excepționale a Evreilor o găsim în termenul de „Klassenvolk“, întrebuintat de ziarul socialist-evreesc din Cernăuți. Evreii adică ar reprezenta o unitate etnică și totodată o unitate de clasă, clasa burgheză a orașelor noastre.

Venind această afirmație dintr-o parte care e în măsură să cunoască și să aprecieze situația Evreilor, am putea încerca să expunem cari sunt posibilitățile de înfăptuire a structurii sociale preconizate de Durkheim. Specializarea, diviziunea muncii reclamă, dacă nu o omogenitate perfectă, etnică, religioasă, moră, filozofică etc. atunci desigur cel puțin comunitatea limbii fără care a eșuat chiar prima încercare de colaborare a oamenilor cu prilejul construirii turnului Vavilonului. Dar găsim că Evreii din Bucovina năzuiesc a înlătura chiar și acest punct de atingere, cum o dovedesc ziarile evreești scrise în limba germană sau în jargon, apoi lupta pentru menținerea teatrului german etc. Prinf urmare cum se poate înfăptui o societate omogenă și solidară din elemente atât de eterogene? Ar fi, dacă reluăm analogia cu organismul viu, să amestecăm un ou de găină cu unul de rață și să încercăm a combina o pasere nouă, jumătate găină și jumătate rață. Dar n'a ajuns nici biologia nici sociologia la această perfecțiune să poată amesteca după bunul plac speciile biologice și tipurile sociale. Acțiunea omenească conștientă rămâne limitată. Cunoașterea legilor formării și evoluției unităților biologice și sociale nedă posibilitatea să intervenim pentru a grăbi sau opri un proces biologic sau social, dar nici decum pentru a schimba legile naturale cari determinează statica și dinamica acestor sisteme.

Prin lungi procese de încrucișare, în biologie, și prin educație, prin asimilare psihică, în sociologie, se pot dobândi varietăți noi, tipuri viabile. Problema cum s'ar putea înfăptui din substratul etnic românesc și cel evreesc o societate bine organizată după principiile diviziunii muncii e una din cele mai grele probleme sociale. În orice caz, dacă Evreii persistă a rămâne un „Klassenvolk“, adică un țășut social (o clasă socială) care pretinde a fi totodată și un sistem social (un popor sau o nație) rezolvirea problemei, chiar numai în teorie, e imposibilă, de oarece ar porni dela o noțiune care cuprinde în sine o contradicție în adjecto. Căci „clasă“ înseamnă parte constitutivă a unei totalități în care părțile sunt în legătură strânsă de interdependență, pe când „popor“ e o unitate, totalitate,

PEDAGOGIA ȘI CURENTELE SOCIALE

o formă evolutivă cum ar zice V. Conta, a cărei existență e condiționată de o diferențiere, echilibrare și solidaritate perfectă a părților sale. Lipsindu-le diferențierea socială pentru a fi popor, iar unitatea de religie și, cum pretind ei, de rasă, împiedicându-i a deveni clasă socială într'un organism social unitar, Evreii trebuie să intre într'un conflict inevitabil cu națiunile cu cari trăesc într'un Stat.

Cu totul altfel se prezintă problema celorlalte minorități, cari reprezintă părți din organisme diferențiate. Colaborarea pacinică cu ele nu numai că e posibilă, ci se va înfăptui în mod necesar. Conflicte acute s'ar putea ivi numai în caz de războiu cu Statele de naționalitatea minorităților. Dar o politică rațională ar putea găsi chiar în minorități un sprijin pentru înfăptuirea de raporturi pacinice cu Statele vecine. Ele ar mijloci schimbul pacinic de bunuri materiale și ideale, a cărui intensificare ar putea înlătura conflictele sângeroase între popoarele civilizate.

Aceste probleme, aci nu pot fi atinse decât în treacăt și au fost expuse numai întrucât e necesar să înțelegem că singura cale pentru asigurarea Statului nostru este de a da substratului românesc toate posibilitățile de a-și crea țesuturile necesare unei societății diferențiate, deci viabile.

Dacă nu s'a întâmplat în deajuns acest lucru până acuma, dacă dinpovă multă posibilități de dezvoltare normală a substratului românesc au fost chiar închise, a fost că forțele cari au acționat asupra acestui substrat au fost ele însele prea puțin diferențiate. Constelația acestor forțe trebuie deci schimbată. Organele societății românești, puterile a căror colaborare garantează progresul unei națiuni, trebuie să ajungă a se diferenția și echilibra și în Bucovina.

Trebuie oprită decadența și atomizarea intelectualilor români ingenunchiați sub dominațiunea despotică a bancherilor, cari, concentrându-și atenția asupra agoniei unei monede pe care nici un experiment financiar n'o mai poate salva, au zdruncinat temelile educației naționale și au stârnit pasiuni și ambiții cari distrug și temelile morale ale societății. În fața puterii temporare, trebuie să se ridice cu toată tăria puterea spirituală pentru a scăpa organismul politic de descompunere.

Scurta fază de materialism și empirism politic brutal trebuie să facă loc începutului unei epoci lungi de idealism moderat, unei epoci a organizării științifice a societății noastre, unei epoci de colaborare pozitivă a teoriei și practicei politice.

Traian Brăileanu,
prof. univ. Cernăuți.

Sociologia ca știință a luat în ultimii decenii o dezvoltare considerabilă, emancipându-se ca știință independentă cu metode proprii de cercetare și cu un scop în sine bineprecizat. Rezultatele ei se impun tot mai mult diferitelor științe, ce trebuie să țină seamă de ele. Acelaș lucru se poate spune și despre economia politică și cea națională. Toate trei sunt considerate drept științe sociale ale epocii în care trăim; în jurul și activitatea cărora există o discuție vie și dela care se așteaptă mult pentru promovarea vieții individuale și sociale din zilele noastre.

Pedagogia ca știință, atât teoretică cât și practică, încă n'a rămas streină de cele trei științe sociale, ba era firesc și chiar obligată să țină seamă de ele. E adevărat, că ea nu poate primi influențele acestor științe în forma lor imediată, ci numai trecute prin critica justă a unei filosofii sociale. Numai trecute prin focul purificator al filosofiei ele câștigă fundamentul sigur al verității, și devin probleme de cultură generală. Așa intră ele în domeniul filosofiei practice a vieții; intră în ansamblul problemelor filosofiei generale.

Școala, și cu ea pedagogia științifică de azi, se găsește încă într'o luptă cu aceste probleme sociale. Timpul frământărilor în care trăim nu și-au cristalizat pe deplin scopul și direcția, deci nici pedagogia nu știe ce să primească din ele. Am putea chiar spune, că ea se găsește azi într'o epocă de criză, însă nu o criză în sensul că nu și-ar avea fondul și scopul pe deplin clar și asigurat, fapt ce nu există, ci o criză internă ce se manifestă prin faptul că problemele culturale, sociale și economice, cari bat la porțile pedagogiei, și ca atare ale școlii, cerând intrare, sunt așa de multiple și variate, purtând fiecare un scop în sine, încât selecționarea și mai ales armonizarea lor crează o problemă dificilă pedagogiei. Aceasta cu atât mai mult cu cât pedagogia nu poate pierde din vedere scopul ei superior, normativ; crearea caracterelor în sensul personalității armonice, dar totodată ea trebuie să satisfacă și cerințele practice, culturale, sociale și economice. Trebuie să satisfacă atât natura și cerințele individului, cât și pe acelea ale societății. Sunt toate probleme cari cer o profundă

analiză științifică din partea pedagogiei, ca ea, totuș, să rămână pe drumul cel adevărat și să nu se lase condusă exclusiv de un curent sau altul, unilateral și trecător.

Am arătat, într'un articol apărut în no 1 al acestei reviste, trei mari curente social-filosofice, ce formează tot atâtea curente pedagogice, și cari se manifestă în tendințele pedagogiei de azi: *individualismul, socialismul și idealismul*, împreună cu câțiva din reprezentanții lor de azi. Am arătat și faptul, că pedagogia științifică nu se poate mărgini în mod absolut, atât în ce privește partea teoretică cât și practică, la nici una din aceste direcții, căci scopul ei e să formeze o sinteză, o armonie, a acestora. Toate trei sunt realități psihologice și necesități firești, atât ale individului cât și ale societății. Școala nu se poate mărgini numai la una din ele, ci trebuie să le alimenteze pe toate în mod egal, căci ea e reprezentanta tuturor energiilor ce acumulează un neam și a căror dezvoltare cade în sarcina ei, formând totodată substratul și scopul real al pedagogiei naționale.

Din ansamblul tendințelor sociale ale pedagogiei moderne se desprind trei cerințe bineprecizate, cu privire la organizarea întregului sistem de învățământ, cerințe legate de trei noțiuni fundamentale: *cultură, muncă și unitate*. Sunt noțiuni cari corespund și pretind o școală a culturii, o școală a muncii și o școală unitară. Să vedem, în câteva cuvinte, în ce constă aceste cerințe. Noțiunea școlii culturii pretinde, și are drept scop, introducerea individului în templul sacru al culturii, ceea ce înseamnă, a desvolta în el o viață sufletească activă. Școala culturii e aceea ce are drept scop realizarea personalității libere, în sensul omului de caracter. Spiritul absolut se desvălește și se intrupează ca spirit obiectiv în personalitățile intelectuale ce au învins zăgăzurile și îngustimea unei vieți individualiste. Dar se mai arată spiritul obiectiv al culturii și în istoria culturii naționale, unde forma lui absolută se obiectivează, se realizează. Aci, în școala culturii suntem puși în fața problemei educației materiale și formale, fapt ce nu înseamnă că școala culturii n'ar avea și datoria transmiterii și promovării cunoștințelor pozitive, căci e un fapt cunos-

cut că o adevărată cultură temeinică nu se poate realiza decât printr'un apanaj de cunoștințe pozitive. Nu înseamnă disconsiderarea cunoștințelor, fapt ce azi întâlnim așa de des mai ales în tabăra formalistilor, căci cu cât posedă cineva cunoștințe mai multe și mai temeinice, cu atât el se găsește mai avansat pe drumul culturii umanității. Inșă numai acele cunoștințe posedă o valoare, din punct de vedere social, cari au și o valoare pentru viață. Un lucru ce încă nu înseamnă a da drept „utilitarismului“, ce pretinde, ca toate cunoștințele ce se predau în școală să poată fi de folos la ceva și în viața practică, ci ca acestea să fie numai elemente vii în ajutorul câștigării adevăratei concepții despre lume și viață; să țină vecinic trează activitatea conștiinței individului.

Scurt; școala culturii cuprinde în sine două laturi: aceea a culturii individuale și aceea a culturii sociale, ambele întregindu-se reciproc și realizându-se una prin alta. Latura individuală constă în formarea personalității de caracter, ce nu se poate realiza decât adăpându-se la isvorul produselor culturii pozitive. La acel isvor, ce cuprinde atât produsele culturii intelectuale și morale, cât și pe cele materiale, din depozitul de energie al neamului căreia școala îi aparține. Acest lucru nu înseamnă exclusivism național, ci un adevăr pozitiv, căci numai prin el ne putem ridica la concepția culturii absolute umanitare. Numai pe bazele și prin dezvoltarea culturii specifice și obiective căreia fiecare psihologiceste și fiziceste aparține se poate ridica cineva la nivelul spiritului culturii universale. E un adevăr ce rezultă clar atât din viața indivizilor cât și a popoarelor.

Latura socială a problemei culturii e atinsă și în parte realizată prin faptul cultivării și acumulării acelor elemente cari constituiesc viața socială, elemente ce neapărat trebuie să intre în activitatea învățământului. Ele pot intra în formă directă sau indirectă. Direct prin însuși forța lor vitală, ca probleme de viață ce se petrec în școală și în afară de școală. Sunt acele elemente ce se impun școlai ca probleme de viață în sine, ce nu se pot intelectualiza, ci trebuiesc primite și manipulate ca atare, căci ele formează apanajul culturii mediului social. Sunt acele forțe vii, ce școala le-a ținut până acum departe de viața organismului ei, ignorându-le, ferindu-se de ele, crezând că nu cade în atribuțiile ei a intra direct

în vârtejul frământărilor acelor curente din viața mediului social ce o inconjoară. Ori cât s'a ferit școala de acest lucru, el totuși i-s'a impus prin însăși forța luerurilor. S'a impus prin faptul, că ele au fost aduse în școală de însăși elevii, cari le trăesc sub diferite forme, iar aci, în școală, ei cer în mod instictiv, dacă nu și direct, o explicare, o dezvoltare a lor. Școala trebuie să se supună, și în parte s'a supus acestor influințe de cultură socială, îmbrăcând într'o formă oareși-care haina acestei culturi. Ea a înțeles necesitatea faptului, căci numai așa își poate păstra caracterul unei instituții de cultură vie a vieții. Natural, procesul evoluției e încă la început, dar e în curgere, e în dezvoltare. Lupta se mai dă pentru câștigarea clarității conținutului adevărat al problemei, fapt ce încă nu e pe deplin cristalizat.

Pedagogia științifică de azi și-a dat bine seama de realitatea și necesitatea acestor forțe ale culturii sociale, și tratându-le sub aspectul lor critic-filozofic, au devenit o preocupare de mare importanță în opera de educație. Deși încă cu oare care rezervă și timiditate, totuși, porțile au trebuit să li se deschidă. S'au deschis, căci ele fiind însăși viața ce curge zilnic în școală și ca atare nu pot să rămână la porțile de intrare.

În mod indirect, problema culturii e servită de școală prin realitatea întregului domeniu de cunoștințe pozitive ce se predau aci; fie ele din domeniul vieții practice-sociale. Un lucru ce se mai impune școlai sub acest raport e, ca ea să satisfacă într'un mod armonic toate aceste forțe, ce sunt o realitate și ca atare o cerință vitală a unui organism social sănătos. Crearea armoniei nu e un lucru ușor, mai cu seamă azi în diferențierea atât de multilaterală a forțelor, dar ea e necesară menținerii unității organismului atât individual cât și social, un fapt de care școala trebuie neapărat să țină seamă.

Principiul școlai muncii, ce nu e a se confunda cu acela al școlai muncii manuale, pretinde mai multă activitate de creație spontană, pretinde mobilizarea tuturor forțelor individuale în opera de creație; creație necesară existenței individuale și sociale. Pretinde în locul pasivității, sau chiar a unei activități reproductivă, activitate productivă spontană. Nu înmagazinare de cunoștințe, cari pot să rămână în mare parte elemente moarte, ci trezirea

acelor forțe ce sunt în stare a crea din propria lor inițiativă. Nu memorizarea cunoștințelor, ci activarea lor. Acest lucru nu înseamnă ignorarea importantei muncii fizice-manuale, căci e un fapt recunoscut, că prin această activitate se poate stimula și crea în bună măsură și energii intelectuale.

Nu mai vorbesc de importanța cultural-economică a acestei activități, pentru întregul organism social, căci e un fapt destul de clar și azi recunoscut de toată lumea. Un lucru însă nu poate fi acceptat de pedagogia științifică: exclusivismul școlai muncii, în special acela al muncii fizice-manuale, căci muncă înseamnă a crea, fie în domeniul intelectual-moral, fie în domeniul fizic-manual. Numai această muncă creatoare, în toate direcțiile activității umane, servește cu adevărat cultura.

În ce privește al treilea principiu, acela al școlai unitare, vom vorbi în numărul viitor al acestei reviste.

Dr. Petru Ilcuș.

DIN DICȚIONARUL GREȘELILOR NOASTRE DE LIMBĂ :

[Urmare]

Nu vom zice nici: „Negustorii“ au comande către particulari — cum scrie alt ziar — când le au dela sau eventual pentru particulari.

Nici: „O ocupație care absorbia o bună parte a timpului unui boier mare era . . . dictarea către gramatici a scrisorilor de intervenție în favorul lor“ — cum scrie dl R. Rosetti în „Amintiri“ vol. I. pg. 57, ci: „Boierii mari o bună parte a timpului și-o petreceau (cheltuiiau) dictând gramaticilor scrisori etc.“

Și nu înțelegem ce rost are această poziție în următoarele construcțiuni: „A fost prins de către jandarmi și legat în fiare“ Interogat de către judele de instrucție, criminalul a făcut mărturisiri complete.“

„Cercetată (criminala) de către d. căpitan Pavel Celan . . . a mărturisit crima“ (N. R. 167 pg. 2. c. 2.)

„In afară de colonizările făcute de Casa Centrală, s'a luat de către d. general Racoviceanu inițiativa care a fost aprobată de către consiliul de miniștri, de a se coloniza foștii luptători în regiunea Balcicului“ (N. R. 184 pg. 2. c. 4.)

Sau: „T. C. a fost chemat printr'un bilet de către M. D. la domiciliul acestuia.“ (N. R. 170 pg. 2. col. 6.)

În toate aceste cazuri prep. către e de prisos.

Ad. ASUPREA.

La exemplele date, în legătură cu această prep. în nr. dela 31 Aug. al. rev. S. d. m. adaog încă unul „Prețul Bădărică a accentuat asupra marelui rol ce-l au azi șezătorile culturale în răspândirea culturii.“

„Al. Dacian a conferențiat despre pa-ludism, accentuând asupra mijloacelor de combatere.“

(Univ. 31 Aug. a. c. pg. 5. col. 7.)
Insistând asupra marelui rol etc. sau a mijloacelor de combatere, da, dar accentuând asupra lor ba. A. B.

SUFERINȚILE ȘCOALELOR DIN BASARABIA

(SCRISOARE DIN CHIȘINĂU)

Astăzi la noi nimeni nu mai vorbește despre școala românească, deoarece în fața realității, mai ales după câte s'au spus despre școală numai în ultimii 6 ani, toată lumea îndurerată prin tăcerea de acum nu mai a-cultă nici un cuvânt. Dar fiindcă tăcerea înlesnește desființarea completă a școlii, cu joată durerea, îndrăznim să dezvelim intrucâtva acest trist adevăr în privința școalelor primare.

I.

Dacă cineva ar vroi să nimerescă, bunăoară, la o școală, așa zisă, urbană din Basarabia, nu tocmai lesne ar găsi așa ceva chiar în capitala ei, inzeestrată cu cele mai largi și regulate străzi. Obiceul rusesc de a clădi școalele primare pe străzile cele mai frumoase, în apropierea liceelor sau altor instituții, a așezat școalele tocmai acolo, unde nu este populație școlară. De aceasta nu rareori unii află cu surprindere că locuiesc în vecinătatea școlii primare. Apoi, la Chișinău, care numai de lipsa de clădiri nu se poate plânge, s'a mai introdus de către autoritățile noastre și obiceul de a instala în același local câte 2—3 și chiar mai multe școli. Astfel, mai deunăzi, un director de școală din Roman, venind cu elevii în excursie la Chișinău și luând informații dela revizorul școlar, a umbliat mai multe ceasuri cu birja pe străzi, căutând o școală primară, chiar după ce fusese în acel local, în care mai funcționează încă alte 2 școli: Numai dacă ieși într'o mahala, unde întâlnești copii, roind toată ziua pe drumuri, aceștia mai lesne te îndreaptă la vreo școală.

Intrând în clasele spațioase și luminate, dar jerpelite, găsești de obicei câte 50—40—20 și chiar numai câte 10—12 copii în fiecare, deoarece în tot orașul Chișinău frecventează școalele abia vreo 4000—5000 de elevi, din numărul total de peste 10.000 de copii, nocotîți pentru cele 50 de școli trecute în bugetul statului cu 250 de învățători și cu 3 (trei) revizori școlari în frunte.

Vrea să zică, judecând după cifre, statul nostru s'ar putea chiar mândri cu faptul că i-a întrecut pe ruși în privința instrucției publice, deoarece vechii stăpânitori întrețineau la Chișinău numai vreo 15—16 școli cu câte 2—3 posturi fiecare, și abia în ultimii ani și-au permis luxul de un inspector școlar special pentru orașul Chișinău.

Totodată, acolea, la centru, sub ochii tuturor autorităților școlare, învățătorii cu elevi puțini ar putea să atingă mai bune rezultate în privința cunoștințelor, educației și a dezvoltării intelectuale a elevilor săi, decât oriunde aiurea, recompensând intrucâtva costul instrucției.

Cu toate acestea, în școalele noastre astăzi, se văd mai puține urme de educație la copii, de cari — ce-i drept — nici părinții n'au timp să se îngrijască ca altădată. Aceaste se cunoaște nu numai după curățenia trupului și a hainelor elevilor, ci mai ales după purtarea lor mai puțin blândă și nedisciplinată. Elevii, fără nici-o altă dezvoltare intelectuală pe lângă cea căpătată în afară de școală, nu toți încă cunosc materia din cuprinsul celor 2—3 cărți de școală. La noi dacă elevii odată știu lecțiile „ad litteram” învăță-

torii, neștiind și dâșii mai multă carte românească, se simt foarte mulțumiți, având apoi grija numai să caute să nu se descarce carul până la sfârșitul anului. Iar la examene, dacă cumva se pun elevilor întrebări, la cari trebuie să răspundă prin alte cuvinte decât cele din carte, atunci învățătorul, văzând elevul zăpăcit, îndată corectează întrebarea, spunând fără înconjur că în carte-i scris altfel.

Dar n'am mai sfârși, dacă am înșira numai unele dintre nenumerabilele defecte de cetire, ortografie și ortoepie, precum și lacunele în privința cunoștințelor de științe naturale, matematică și din celelalte obiecte, pe cari unii elevi nu le cunosc de loc nici în clasa a IV-a.

La sate lucrurile stau și mai urât, fiindcă acolo școala mai are de turcă încă și cu frecvența elevilor ai căror părinți nu-s deprinși cu obligativitatea învățământului și trimit copiii la școală numai atunci, când n'au de lucru acasă. Amenziile, chiar dacă se aplică, au cu totul alt răsunet în Basarabia, abia dezrobită de sub stăpânire streină, decât acel urmărit de legea adusă din vechiul regat.

Însfârșit, găsim de cuvîntă să mai pomenim despre o greutate, pe care o întâmpină mai ales școalele dela orașe, unde din oare care alte considerațiuni inalte au fost amestecați copiii, fără deosebire de naționalitate, formându-se astfel majoritățile claselor din elevi streini. Aceștia, însușindu-și limba românească, au căpătat cea mai puternică armă, pe care noi le-o punem încă cu deasila la dispoziție, pentru ca să infiltreze în sufeletele copiilor români sentimentele și apucăturile sale cultivate și reimprespătate zilnic în familie. Influența copiilor streini asupra copiilor români, când aceștia sunt în minoritate, se vede mai ales în centrul orașului Chișinău, unde se deznaționalizează și copiii românilor veniți de peste Prut, și nu mai puțin chiar acolo, unde învățătorii sunt din vechiul regat.

Înceind aceste câteva constatări luate din viață, și pentru a înlesni calea celor, cari ar căuta leacul mântuirii, firește ne gândim și la cauzele, cari au adus școalele la o stare, în orice caz mult mai dureroasă, decât cele cari se descriu de obicei în rapoartele oficiale ale organelor de control.

+ + +

Cauza oricărei boale, medicul o cunoaște în primul rând după starea suferințelor și bolnavului. Apoi în toate pedagogiile se mai spune că învățătorul face școala, nu școala pe învățator. Vrea să zică, dacă școala suferă, aceasta ne spune că învățătorul, adică sufletul școlii, nu-i la locul lui. O spunem aceasta fără nici-un fel de răutate, după cum nu se poate vorbi rău despre un orb, bunăoară, numai pentru că-i orb.

Apoi chiar și din cele arătate mai sus se înțelege că în școalele cari țin lecții câte 3—4 în același local, nimeni nu mai este stăpân pe nimic. Acolo suferă nu numai gospodăria și curățenia localului, ci mai întâi de toate rânduiala, de care este strâns legat progresul școlii. Firește, acesta scade cu atât mai jos, cu cât lecțiile se trec în grabă de către niște învățători nedepriși cu noua școală, cu

limba, cu viața și cu sufletul românesc. Iar vorbind despre învățătorii din orașul Chișinău, trebuie să spunem că tocmai aici, la centru, stau cei mai vechi rusificatori, cari după 30—40 ani de serviciu la ruși, deși încadrați la noi cu gradul de institutori, deacum, oricâtă bunăvoință ar avea, nu vor mai învăța limba românească, mai ales pentru predare în școală. Lucrul se pare atât de firesc și indiscutabil, că la an. 1919, când s'a început romanizarea școalelor din Basarabia, ei înșiși, neputându-și inchipui să mai rămână în școala românească, s'au retras din învățământ de bună voie, cu toate că n'aveau încotro pleca, deoarece pe atunci în Rusia bolșevismul era în toiu, vroind să ne dovedească prin aceasta că sunt oameni cinștiți. Însă autoritățile noastre, având absolută nevoie de dâșii, au strâuit pe toate căile și n'au cruțat nimic, chiar nici școala românească, pentru a-i ademeni să vină înapoi la posturile lor. Ba s'au mai adus și s'au încadrat pentru completarea numărului institutorilor încă elemente de acestea de pe aiurea, chiar și de peste Nistru. Pe lângă aceștia mai sunt și învățătorii dintre cei dela fostele școale bisericesti, majoritatea cărora n'au nici-o pregătire profesională, deoarece sub ruși aceștia se recrutau din lumea case de obicei nu putea isprăvi nici-o școală.

Însfârșit, la Chișinău sunt aruncate și câteva elemente din vechiul regat. Însă aceștia, nesuferindu-i pe învățătorii locali, lasă impresia ca și cum ar fi trimiși anume pentru izgonirea basarabenilor. De acolea a pornit și ura din partea localnicilor împotriva elementelor românești. Pe lângă aceasta, cei din regat fac mai multă gălăgie, iar școală numai de formă „ca pentru Basarabia”, căci din cauza scumpetei traiului sunt nevoiți să se indeltnicească mai mult cu altceva în afară de școală. Luându-se după dâșii și învățătorii basarabeni se cam lasă la umbră, picurând printre rugăciunile credincioșilor cari visează învierea Rusiei, unde pe vremea țarilor nu se mai cerea atâta bătaie de cap cu cursuri, cu examene, cu recensământ, corespondență, condici, programe etc., și mai ales cu regulamentul.

Aceasta-i o adevărată pacoste nu numai pentru învățătorii, ci și pentru școală, și iată de ce. Pe de-o parte învățătorilor li se cere aplicarea sfântului regulament „ad litteram”, iar pe de altă parte, deoarece ei nu se mai poate aplica nicăieri, însile autoritățile școlare îl calcă în toate părțile. Astăzi n'au mai rămas decât bietele scoarțe goale, cari totuși mai falfăie ca o sperietoare pentru învățătorii, turburându-le liniștea.

Prin urmare, învățătorii caută să facă școală nu pentru nevoile vieții, ci pentru hatărul administrației școlare, care poate să-i arunce astăzi pe drumuri numai pentru călcarea regulamentului, fără nici-o altă discuție.

Asemenea și cărțile școlare sunt și ele alcătuite după un program din altă vreme, cari nu se mai potrivesc cu cele de astăzi. Astfel școlarii n'au de învățat decât litera; cuprinsul, sufletul lor fiind lipsit de viață.

Însfârșit, autoritățile școlare, cari astăzi nu mai sunt de oiașă basarabeană, în goana după unificare, nu cruțat nimic și pe nimeni. Dacă prin introducerea regulamentului vechiu din regat s'ar urmări izgonirea numai a streinilor din învățământ atunci s'ar plânge numai aceștia. Însă toți, absolut toți învățătorii basara-

beni au ajuns în situația că nu mai sunt siguri pe ziua lor de mâine, și văzând că n'au cui se plâng, rabdă și tac, cuprinși de gândul la „dușmanul“ de la care li atarnă soarta, iar nu acolo unde trebuie să se gândească, adică la copii și la școală.

Pe de altă parte, „dușmanul“ favorizează fățiș pe cei veniți din vechiul regat, ațâțând prin aceasta dușmănia între frați și abătând și pe „români“ dela ocupațiile lor profesionale, lăsând școala incuiată în regulament, părăsită de suflet și de viață.

Apoi, dacă mai adaogăm faptul că aceleași autorități școlare prin dispoziții bizare au transformat școlile în niște obiecte de distracții, pe care le tesuesc ca pe niște cărți de joc schimbând fără nici-un temei numerele sau înscrisurile de pe firmele școlilor, mutând învățătorii și elevii dela o școală la alta etc. Iesne și putem înțelege că în astfel de condiții și acele puține elemente care ar putea fi folosite în școlile noastre, caută să se descotorosească de o astfel de profesie.

Astfel s'a înglodat școala românească din Basarabia, transformându-se în biurouri de plasare pentru cei cari nu pot fi plasati aiurea și de concentrare pentru copiii care nu pot scăpa de această prestație.

Durerea ne apasă ca o negură grea care s'a întins asupra Basarabiei, otrăvind întreaga viață. Și am strigat pentruca lumea să se trezească și să-l caute pe acela, care va ridica-o la lumină. Pe împrejur se aud aceleași strigăte, și de această încheiem cu credința fermă că mântuirea va veni!

Cand? și cum?

La aceste întrebări vom răspunde altădată mai pe larg, iar acum putem spune numai, că la întâia întrebare aflăm răspunsul în starea bolnavului nostru, care a ajuns la darea sufletului, și deci ceasul poate sosi chiar mai curând decât se așteaptă...

Un învățător basarabean. 1)

1) Publicăm acest articol neisălit, dupe dorința autorului, pe care-l cunoaștem foarte bine. În scrisoarea către noi autorul spune următoarele cuvinte, cari ne-au îndemnat să-i respectăm dorința: „Nu mi-am pus semnatura, fiindcă actelele autorității școlare, luând unele obiecțiuni defavorabile pe socoteala sa, ar întări și mai mult persecuțiile, de cari și fără acestea nu mai pot scăpa“.

„AU PRINTEMPS“

FOST „MISSIR“

Str. Memorandului No. 11, Cluj

Stofe de Lână

Mătăsuri

Velururi

Stofe pentru mobile

Pânzeturi albe

Covoare

Linoleum

Vindem aproape cu

prețurile fabricelor

Sterilizarea eugenică în Statele Unite

O problemă care se agită mult nu numai în lumea medicală ci și în opinia publică din străinătate este întrebarea, dacă măsurile de sterilizare cari s'au introdus în multe state sunt justificate, sau nu? Lucrul a fost judecat din puncte de vedere variate atitudinile s'au fixat după sentiment, și nu după judecată.

Ideea sterilizării indivizilor cu defecte intelectuale și morale a fost pusă în practică în unele state din America. Scopul sterilizării a fost eliminarea dela procreare a indivizilor, despre cari în baza cunoștințelor medicale moderne s'a putut stabili precis că ar fi avut neapărat descendenți anormali, dăunători societății. Este adevărat, că eliminarea dela procreare s'ar fi putut face și fără sterilizare, numai prin simplă izolare. Dacă totuși, s'au decis 15 state să introducă sterilizarea în loc de izolare, aceasta s'a întâmplat din motive umanitare.

Sterilizarea s'a aplicat în special la persoane, cari nici nu aveau măcar facultatea de a judeca valoarea pierderii suferite. Într'adevăr dacă aruncăm o privire asupra statisticii celor sterilizați în cele 15 state din America până la anul 1921, vedem că motivele pentru cari s'a făcut sterilizarea au fost (după H. Laughlin).

Debilitate mentală	12.5%
Psihopatie	83.5%
Criminalitatea	4.0%
	100.0%

Cercetătorii eugenisti au putut stabili precis felul, cum boalele psihice se transmit dela generație la generație și cari sunt criteriile după cari unele persoane pot fi judecate ca procreatori de urmași hibridi, psihopați, sau criminali.

În toate cazurile de sterilizare s'a precizat un „motiv de stat“ care a fost aproape totdeauna: eugenia.

Sterilizarea s'a legiferat pentru prima oară în Indiana la 1907 apoi în Washington, California și Connecticut la 1909, până la 1921 legiferându-se pentru 15 state. În total s'au executat 3233 sterilizări și anume 1853 la bărbați și 1380 la femei.

Iată statele cari au introdus sterilizarea și numărul sterilizărilor cari s'au făcut dela introducerea legii până la 1921:

California 2558, Connecticut 27, Indiana 120, Iowa 49, Kansas 54, Michigan 1, Nebraska 155, Nevada 0, New Jersey 0, New-York 42, North-Dakota 23, Oregon 127, South-Dakota 0, Washington 1, Wisconsin 76. Total 3233 sterilizări.

Cele mai multe sterilizări s'au făcut prin simplă vasectomizare (3061) și nu mai puține (172) prin operația mai radicală de castrare.

Dr. S. Manuila

Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului

Cinci ani de existență

Un simț de obi.civitate ne obligă să recunoaștem că printre puterile cari au lucrat la reparațiuni față de regimul împilărilor trecute, este și reînviata episcopie a Vadului, Feleacului și Clujului. Cinci ani de activitate se împlinesc acum. O mare provincie bisericească răsuflă ușurată. Sufletele se pot înălța libere către Dumnezeu credințelor strămoșești. Nu pregetăm a ne îndeplini o datorie profesională semnalând aci că eparhia bătrânului și sfântului Vodă Ștefan cel Mare al Moldovei a renăscut ca pasărea Phoenix din ruina imperiilor prăbușite. Grație isticusinței, talentului de organizator al părintelui episcop Nicolae Ivan, eparhia are o administrație încheagată, s'a întregit printr'o nouă arondare cu două noi protopopiate, a prins chiag în Cluj prin cumpărarea a trei proprietăți și-a deschis seminarul teologic. Iar cel mai mareș dintre plănuri este înălțarea zi cu zi a catedralei, ale cărei schele se ridică tot mai în-drănește spintecând înălțimile. Episcopul Ivan a știut să-și asigure concursul guvernului, a reușit să aibe prezența aproape a întreg guvernului și al unui reprezentant al casei domnitoare, la punerea pietrei fundamentale. Iar mai în urmă modesta reședință vlădicească din strada Iuliu Maniu a fost onorată în mod excepțional de însuș regele, care pentru întâia dată, decurând a primit de către un cap bisericesc o invitație la masă; cazul a făcut senzație în cercurile dirigitoare. Un argument mai mult pentru destoinicia șefului eparhiei din Cluj.

Se cunoșc vederile noastre radicale în orânduirea lumii noi. Nu părtinim confesiunile, însă nici nu le neglijăm. Vom avea față de toate o neutralitate . . . binevoitoare. Așteptăm dela ele să acționeze singure, să fie loiale între ele, să dovediască vitalitate sporind cultura mulțimii și înobi-ând sufletele prin magica lor putere de a întrebuița simțimintel religioase instinctive drept artere, drept canaluri cari conduc spre ținte superioare umane.

Vom fi drepti decăteori vom vedea realizate progrese sociale prin instrumentul organizațiilor bisericești.

Suntem legitimați în atitudinea de recunoaștere a activității eparhiei Clujului și dorim o continuă desfășurare a ei în lini ascendentă.

Horia Trandafir

* Dr. Ilarie Filipescu, avocat în Sighișoara caută un candidat de avocat.

* O studentă caută cameră și întreținere completă într'o familie bună. Informațiuni la administrația rev stei.

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMĂNALE

Un monument lui Vlahuță

Societatea literară din Bărlad, „Academia bărlădeană”, a luat inițiativa ridicării unui monument scriitorului Al. Vlahuță. Dumineca trecută a avut loc desvătarea cu deosebit fast, participând „autorități” de-ale literelor și autorități administrative. Este un gest frumos din partea societății bărlădene prezidată de scriitorul G. Tutoveanu. Căci Al. Vlahuță a lăsat cele mai bogate moșteniri nouă tuturor, ne-a învățat limba cea mai expresivă românească, ne-a imprimat în suflete gustul literar și muzicalitatea cuvintelor, și ne-a făcut să vibrăm de suflul umanitar până la purificarea iberiană. Puțini scriitori au făcut apostolatul social cu versul și proza inspirată, cu sfaturile și îndemnul nesfârșite presărate prin revistele pe care le-a condus și prin volumele în genul Dreptății, Unui an de luptă sau File rupte, cum este Al. Vlahuță! A fost un luptător în favoarea celor mulți și necăjiți și umiliți. Un poet al proletariatului, declarat, cu o concepție precisă și susținută mai intens decât Eminescu pe care-l dăruiează și urmează cu sfântă pietate. Bărlădenii au realizat o faptă de recunoștință. Suntem alături de ei și printr-o introspecție suflătoare ne amintim plin, reconstituit, desigur nu integral, eficacitatea socială a nemuritorului Vlahuță.

Ion Clopoșel

Un oaspe binevenit: generalul Berthelot. Între străinii cari au cucerit sufletul poporului român, generalul Berthelot este printre cei dintâi. Ne-a cunoscut în vremurile de încordare eroică, a prețuit calitățile ostășești ale soldatului nostru și a urmărit cu tenacitate destinele noastre ajutându-le cât i-a stat în putință să fie dintre cele mai bune, cum s'a și întâmplat. România i-a dăruit conacul Fărcădin de pe Valea Hăjeșului, unde a și venit zilele acestea să petreacă o scurtă vreme... între ai săi. Într-adevăr, generalul Berthelot este mai mult decât un oaspete, el este al nostru, ne aparține, este un cetățean al României. Prezența sa printre noi ne îmbucurează energiile, ne eliberează de atâtea lașități ce ne năpădesc în viața de toate zilele. Fie binevenit generalul Berthelot în patria sa!

Transformările societății bucovinene. Citiitorii noștri citesc în numărul de față ultimul articol asupra stărilor din Bucovina supuse unei analize sociologice de d. Traian Brăileanu, profesor de sociologie la universitatea din Cernăuți. Un mare număr de fapte formează materialul documentar pe care se sprijină teza dsale spiritualistă, idealistă și pe care dealtfel a desvoltat-o, și mai pe larg, în conferințele sale dela Vălenii de Munte în vara aceasta. Ne pare bine că am putut înfățișa cititorilor noștri aspectele sociale ale Bucovinei în lumina concepției dlui Brăileanu. Paginile multe și înfășurate de literă măruntă ale revistei ne-au făcut posibilă publicarea acestei prea interesante serii de articole, de cari am dori să avem cât de des la îndemână, pentru a obișnui pe cititori să judece cu tot mai multă maturitate și înțelegere stările sociale din diversele regiuni și provincii ale României.

Atacul dela Nistru. Câteva bande roșii s'au strecurat în mod clandestin în Basarabia, au provocat dezordine, au comis câteva asasinat, cu planul vădit de a ajăța o revoltă generală în Basarabia. Studenții și ofițerii bolșevici însă s'au izbit de rezistența hotărâtă a populației. Chiar germanii și bulgarii au dat întregul concurs autorităților noastre pentru a înăbuși repede în sânge acțiunea criminală. Bandele au fost curățite: omorite sau prinse. În Basarabia este liniște. Sunt vreo 20 răniți grav și vreo 10 morți (câteva asasinat). Bolșevicii au făcut o socoteală greșită supralicând nemulțumirile basarabene, în imaginea lor înfierbătută, zorită să răstoarne într-o zi ordinea actuală din România și aiurea. Sunt nemulțumiri în Basarabia, și regretăm din tot sufletul că sunt. Ne dăm un certificat slab în ceea ce privește bunele rânduri administrative. E datoria noastră să curmăm relele din vreme, pentru ca să avem în orice clipă pelângă noi populațiunile provinciei de peste Prut. Ne felicităm că s'a putut da dovada, pe neașteptate, că, cu toată proasta rânduială, cetățenii basarabeni totuși rămân atașați sufleteste României. Este evident că mai trăesc în suflete speranțe de îndreptare. Ar fi o crimă să nu alimentăm incontinuu aceste speranțe, să nu ne silim a spulbera relele și a introduce un larg regim de libertăți publice cari singure sunt straja într-adevăr invincibilă, salvatoare între orice împrejurări....

Procurorii dela Budapesta în acțiune. Teroarea albă a lui Horthy n'a slăbit în intensitate. Justiția, această instituție aserivită complex politice, face cap de acuzajie bieților emigranți (soli rățăcitori ai democrației maghiare pe toate cărările Europei) că „și-au tradat țara”. La bara ei sunt chemați Jászai Oscar, Szende Pál, Lovászi Márton ș. a. Procesul se va judeca în lipsă, sentința de condamnare se va da. Când oare se va rosti sentința definitivă, se va pune la cale lovitura ultimă a regimului de dictatură albă?

Creangă în franțuzește. — Ne amintim cu toți satisfacția cu care am luat la cunoștință anul trecut, vestea ce ne-a venit din capitala Angliei, că volumul de nuvele românești traduse în englezește de un harnic funcționar al legației noastre, a întâmpinat o primire bucuroasă din partea publicului, iar din partea criticii a atras cuvinte cari dovedeau succesul obținut de nuvelele noastre. Scriitorul care a plăcut mai mult cititorului englez a fost Ioan Creangă. S'a explicat în multe feluri această simpatie, dar una a rămas reală: Creangă a mai fost tradus (alte bucăți) în englezește și de atunci încoa.

Acum primim la redacție nrul 2149 din revista „Les Annales” care ne aduce o traducere din Creangă, datorită dlui I. Voilquin.

Insuficient (și incomplet) redată este plastica scenă a pornirii la joc. Creangă scrie: „De la o vreme, prințând moș Bodrâng la inimă, să nu începă a cânta din fluiet o Corăbiască de cele frământate în loc? Noi atunci să nu ne întărtăm la joc? Și așa o fierbeam de tare, de nu ne ajungea casă etc. Traducătorul redă:

„A la longue, le vieux (mai corect: père) Bodranga prend du courage et se met à danser un bourrée endiablée. Excités a notre tour, nous dansions avec tant d'élan, que la chamb e n'y suffit plus”. E cu totul altfel!

În afară de acestea mai sunt și alte scăpări din vedere și greșeli. Cu toate acestea am spus: traducerea este destul de plastică. Să sperăm că traducătorul va evolua, dându-ne pagini mai bine — și ce-ar fi mai ales de dorit — și mai compact (fără omisiuni) traduse. A. Buteanu.

Recompensa virtuții. Revista pariziană „Les Annales” se ocupă în articolul de fond al ultimului ei număr, semnă de deliciosul Le Bonhomme CHRYSALE, de problema recompensării obligatoare a faptelor ce izvorăsc din sentimentul virtuții. Pornește dela un semnificativ fapt divers petrecut la Paris. O muncitoare săracă a găsit un pachețel care conținea 39.000 franci. Cu toată sărăcia ei, care îi mărea tentația de a-i însuși, ea a dus banii la poliție. Aici s'a prezentat păgubașul: un negustor de animale, care pierduse suma în ajun. Comisarul îi recomandă în atenție femeia sămănană, care cu toate lipsurile ei a ascultat vocea virtuții, neînsușindu-și aici un ban din cei găsiți. Dar negustorul, bucuros că se vede iar stăpân pe suma pierdută, nu a crezut pe bine să dea femeiei un singur sou măcar. Autorul articolului vede desprinzându-se de aici o învățătură: necesitatea votărei unei legi prin care o parte a sumei regăsite (10 ori 20 la sută) să revină obligator, găsiturului. Nu știm dacă în Franța se va primi ori nu propunerea menită „a încuraja desințerea și a proteja virtutea împotriva egoismului”; cert este că ar fi necesară și la noi. E adevărat că la noi oamenii sunt mai marinimoși. Dovadă că zilele trecute un negustor care pierduse 15.000 lei într'un autobus din Cluj, a recompensat pe găsitur cu 5 adecă cinci lei, Totuși e ceva!

Muzicale. — Societatea „Filarmonică” dela București, care prin activitatea ei muzicală a înscris în ultimii trei ani pagini rare în istoricul muzicii noastre, e pe cale de a se desființa, din cauze cunoscute doar de cei inițiați în cauzele anumitor culise. E regretabil în o societate muzicală care a fost cea mai seamă din manifestările noastre pe acest teren, o silită să dispară după abia trei ani de activitate.

— Opera din Cluj va reprezenta anul acesta încă o operă originală: „Seara mare” de d. T. Brediceanu.

Literare. Academia din Budapesta trece printr'o grea criză financiară. Conducătorii ei se ocupă cu ideea apelării la marea public, spre a o scăpa din greu împas.

Artistic. La Iași s'a luat hotărârea ca pe mormintele din cimitirul „Eternitatea” ale scriitorilor: N. Gane, Ion Creangă, N. Beldiceanu, O. Anghel și Barbu Delavrancea, să se așeze busturi în marmoră. Desvelirea se va face la sfârșitul acestei luni. Onoare comisiei întărire a Iașului!

S'a deschis în parte marele magazin Cluj, Calea Regele Ferdinand No. 5. Telefon 479.

EUGENSZABÓ

al specialităților de modă de dame

Prețuri fixe!

Telefon 479.

SĂPTĂMÂNA ECONOMICĂ - FINANCIARĂ

Pro domo. Aderenți ai libertății de gândire, dela început, revista noastră sălășluiește pe lângă studii și cercetări, și păreri și aprecierile izvorite din convingerile personale ale redactorilor și colaboratorilor noștri. Tot ce-am publicat iscălit — face dovada acestor constatări. Cum însă din motive tehnice și gazetărești publicăm și neiscălit — ca să răspundem un r repetate întrebări, spunem că rubrica „Săptămâna economică și financiară” apare sub îngrijirea dlui Vasile C. Osbadă — și a fost și este aproape în întregime scrisă de Dsa.

Criza economică a luat proporții nebănuite. Deși ravagiile ce le produce sunt istovitoare și amenințătoare — nici până azi nu ne luăm răgaz să-i cunoaștem adevăratul caracter. Se vorbește, poate prea mult, de o criză valutară, monetară, financiară, industrială, agricolă și mai rar de o criză economică, morală sau politică. Dar nu se precisasea care din aceste crize prevalează și peste tot în ce fel de criză ne sbatem. Or această precizare e absolut și urgent necesară — după ce soluționarea, alegerea medicamentelor e condiționată de diagnoza boalei, de felul crizei.

Desigur că în o criză morală nime nu se repede la soluții valutare, cum, la fel, în o criză monetară nime nu aleargă după soluții potrovite în o criză industrială.

S'a încercat ieșirea din criză valutară și financiară prin deflație, prin echilibrare specifică de buget, prin economii ciudate, prin căutări de capitaluri indigene și mai ales străine, prin naționalizări și extinderi de monopoluri etc.

Deși toate au dat greș — nici odată nu s'au ales soluționări prin care să se încurajeze și să se intensifice producția — și să se dea posibilități de valorizare liberă în intern și în străinătate.

Așa fiind, credem că slujim adevărul, când susținem, că noi ne sbatem mai mult în criza sistemului de guvernare și în criza lipsei de răspundere efectivă, pentru faptele noastre de guvernare și din administrația publică și cea particulară.

Cu misiți, profiteuri, dictatori și parveniți — la conducerea socială, politică și economică a țării — ne este imposibil să asigurăm o viață economică productivă și progresivă.

Azi ne sbatem de pe urma luptei asidue pentru o deflație imaginară, după ce noi nici odată n'am avut o inflație, când ținem seamă de emisiunea noastră antebelică față de prețurile mondiale cu Indexul lor de scumpete — care nu depinde numai de noi. Dela 600 milioane lei aur pentru 7½ milioane locuitori din preajma războiului de întregire avem azi circa 700 milioane aur pentru 17 milioane.

Când scumpetea e de 30—40 ori mai mare, trebuie să avem mijloace de plată cu de 30—40 ori mai multe — ori care ar fi cursul ori tocmai fiind-că puterea de achiziție a banului nostru a scăzut atât de mult. Pentru 17 milioane locuitori ai României de azi ar trebui să avem o emisie de cel puțin 1 miliard 300 milioane lei aur, ca să fim în normele de emisie. Sototind, azi puterea de achiziție a monetei hârtie față de moneta aur cu o relație de numai 25 la 1 ar trebui să avem o emisie de cel puțin 30 miliarde. Ori noi

avem abia 18½ miliarde și totuși aplicăm rigorile politice de deflație...

Nu mai vorbim de nenorocitul amestec al organelor de stat în economia națională și de substituirea factorilor economici cu prefecți și miniștri, cu sergenți, cu administratori civili și militari — care derutează și compromit producția.

În astfel de situație — când ordonanțele și legile se schimbă de pe o zi pe alta după bunul plac și când cancanurile politicianismului urit copleșesc munca — cine poate și cine culează să producă?

În situații, în care am ajuns nu mai folosesc conciliaburile, teoriile, apucăturile, — trebuie să se schimbe de urgență și cu ori ce mijloace sistemul de guvernare, centralist și negustoresc. Să se dea sancțiuni efective responsabilității oficiale și personale.

Și concomitent să se intensifice producția, și atunci și numai atunci — scăpăm de criză.

Comercializarea întreprinderilor de stat — având la temelie legea recentă — amenință să fie pusă în practică, după pescăriile statului, la minele de cărbuni din Lonia—Petroșeni și la uzinele metalurgice din Hunedoara—Cugir, cu minele din Ghelari.

În principiu — comercializarea constituie o mult promițătoare formă de a pune în valoare și mai ales de a asigura o rentabilitate financiară și economică a bunurilor trecute sau păstrate în averea statului.

Aceste rezultate însă nu credeam dela început că se pot asigura prin legea votată de actualul guvern.

Acum când se încearcă punerea în practică, în condițiile actualei stări de lucruri — mai puțin o credem. Țara se sbate în spasmele crizei de numărare și guvernul face apel la *capitalul intern* — care lipsește, ori circulă cu dobanzi de 30—50% — să iscălească la participări industriale cu retribuțiile moderate de greutate începutului comercializat!

Ni se pare că acest apel constituie cel mai frivol cinizm, ce s'a putut broda pe viața cetățenească a vreunui stat din lume — atât în ce privește posibilitatea de participare a capitalului intern, care nu este liber azi, cât mai ales, în ce privește porțile largi, ce se deschid tuturor *speculațiilor interne și externe* — într'un regim cu lozinca, prin noi înșine, de care abuzează toți speculanții.

Dat fiind, că după „comercializarea” în parte a unei importante bogății de stat, ce o formează pescăriile, — urmează „comercializarea” a lor două dintre cele mai importante bogății și mijloace de producție, pe care le are țara, *cărbunile și fierul* — credem că e îndreptățită cererea noastră adresată tuturor cetățenilor și conducătorilor, în afară de orice considerații politice, să se facă tot ce e posibil pentru ca să se amâne aceste comercializări, ce amenință să fie făcute în situația economică, în care ne aflăm și mai ales în condițiile în care se forțează.

Sub raport economic — știm că nici un capital cinstit, ca origine și ca finanță, azi nu poate fi disponibil pentru imobilizare în acțiuni industriale comercializate. Știm că, pentru moment, n'avem nici un concurs al capitalului strein cinstit și dornic de plasare în producție.

Atunci cine o să ne facă această comercializare?

De speculanți suntem sătui!

Congresul zootehnic ținut pentru întâia oară, în România-mare, la Cluj — ne-a lăsat alături de o legitimă mândrie și o întreagă serie de îngrijorări pentru viitor.

Pentru întâia oară — organizatorii acestui congres, au nuzuit să pună în practică la noi — modalitatea de a da prilejul discuțiilor întemeiate pe cunoașterea anticipată a materialului de tratat. Au tipărit, în prealabil, toate referatele asupra diverselor probleme, ce urmau să se discute. S'su făcut însă unele greșeli. Referatele tipărite s'au distribuit abia în ziua primă a congresului — așa că membrii n'au tras mult folos practic din aceste tipărituri fără posibilitate fizică de a fi cetite, în prealabil.

A doua greșală a fost că s'au aglomerat pentru discuție prea multe probleme. Dar în deosebi: cele mai multe referate s'au perdut în cercetări și considerații teo etice sau de catedră — când rostul congresului era, să alătore viața reală de capitalul admirabil al experiențelor și cercetărilor practice și științifice.

Așa cum s'a făcut — aveai impresia că asisti la prelegeri în o școală zootehnică — dar zootehnia și veterinăria în practică n'au câștigat prea mult.

Ce este însă mai îngrijorător, e faptul, că din acest congres ne-a rămas impresia — că la centru, în ministerul de domenii și agricultură ca și la în tituțiile de educație zootehnică și veterinară — se face artă pentru artă — când ar trebui ca totul să se facă pentru dezvoltarea și punerea în valoare a factorului economic, care este creșterea vitelor.

Memoriul asupra situației noastre financiare și a politice economice de ieri și de mâine, alcătuit de d. Vintilă Brătianu pentru uzul străinătății — constituie o admirabilă dovadă de o avansată ideologie brodată pe dragostea și încrederea în noi înșine.

Dar îi lipsește legătura organică cu realitatea și prea adeseori face dovada lipsei de sinceritate față de situația reală și interesele celor, pe care ar trebui să-i reprezinte.

Locul apelurilor deghizate la binevoiența capitalului strein, locul, ideologiei „de unul singur” — trebuie să-l înlocuiască și ajutorarea producției cu libere valorizări interne și externe și cu stabilizarea garanției de drept.

Piața economică și târgul financiar — amenință să nu mai dea posibilități de a fi apreciate — decât doar prin dureroase oftări și temeri de ziua de mâine.

Cotările dela Paris și Zürich — și dacă sunt 9.70—2.70 nu mai produc impresie și nu mai stârnesc emișii sau afaceri.

S'ar părea că ne găsim în pragul unei apatii cu lugubre presimțiri.

În bănci ca și în magazine — în agricultură ca și în fabrici și în ateliere — amenință să se instăpânească, în lipsa vieții ce trăește — o lăncează a vieții bolnave.

Și se pare că e sosit supremul moment — să ne uităm drept în fața realității.

No. 1660/924.

Publicațiune

Camera de Industrie și Comerț din Cluj cu privire la înscrierile în școala practică de Comerț a hotărât următoarele:

Înscrierile se fac la secretariatul școlii (Palatul Camerii de comerț, Calea Victoriei 51) zilnic între orele 9—12 a. m. și durează până la 4 Oct.

Cursiștii anului I. vor prezenta o cerere și următoarele documente:

1. Extras din matricola de nașteri, eliberat de oficiul de matricolă.

2. Cel din urmă certificat școlar. Cel puțin cu patru clase elementare.

3. Certificat de vaccinare.

4. Dovadă despre practica comercială (dată de patronul elevului).

Tot în acest timp au loc și înscrierile în clasa II-a. Se primesc aceia cari au terminat cursul I.

Cluj, 8 Sept. 1924.

Sever Pop, Augustin Corbu,
dir. școlalei. secretarul școlalei.

IN BUCUREȘTI

depozițitul revistei

SOCIETATEA DE MÂINE

este în strada Zaharie no. 3.

D. MIHAIL BOTE este autorizat cu încasarea abonamentelor.

ARDEALUL

INSTITUT DE ARTE GRAFICE SOC. ANON. CLUJ

Tipografie, Legătorie, Librărie, Turnătorie de Metere

CENTRALA: Cluj, str. Memorandului 22. — Suc.: Tg. Mureș, Piața St. cel Mare 9.

Tipografia execută lucrări tipografice, imprimate, cărți, reviste, în cele mai bune și mai artistice condițiuni. Secția specială pentru lucrări în culori, trichomie, tipărirea acțiunilor pentru societățile anonime, registre de bancă etc. — Librăria este asortată cu tot felul de cărți reviste românești și streine. — Mare depozit de furnituri de scris și rechizite școlare. — Articole și instrumente muzicale. Mașini de scris.

La librăria „ARDEALUL” din Cluj se găsesc de vânzare următoarele cărți școlare aprobate de Ministerul Instrucției din București:

Pentru școlăle primare:

	Prețul lei
Dr. Stroia-Lăpădatu-Crișan: <i>Abecedar partea I și II</i> , ed. VIII-a No. de aprobare 308/924	10 [—]
Dr. Stroia-Lăpădatu-Crișan: <i>Carte de cettre pt. cl. II-a</i> , No. de aprobare 364/924	15 [—]
Dr. Stroia-Lăpădatu-Crișan: <i>Carte de cettre pt. cl. III-a</i> , No. de aprobare 364/924	16 [—]
Dr. Stroia-Lăpădatu-Crișan: <i>Carte de cettre pt. cl. IV-a</i> , No. de aprobare 364/924	18 [—]
Dr. Stroia-Lăpădatu-Crișan: <i>Carte de cettre pt. cl. V. și VI.</i>	epuizată
Gh. Boeriu și Gh. Codrea: <i>Abecedar fonomic</i> ed. IV-a, No. de aprobare 21486/920	10 [—]
Gh. Boeriu și Gh. Codrea: <i>Metodul fonomic</i>	15 [—]
P. Kiss-Dr. S. Mureșan: <i>Istoria Românilor pentru școlăle primare</i> . Aprobât de Minist. Instr. București sub No. 148 090/923	20 [—]
Dr. Gh. Ioanovici și S. Mureșan: <i>Constituț a Patriei pentru școlăle primare cl. V. VI-a</i> , ed II. No. de aprobare 35.809/922	18 [—]
Iuliu Crișan: <i>Geografia României</i> , pt. școlăle primare. După sistemul cel mai ușor și mai pedagogic. Ilustrată cu nenumărate hărți și tablouri din frumsețile țării. No. de apr. 15.252/922	12 [—]
D. Lăpădatu-I. Crișan: <i>Carte de cettre pt. cl. I-a Școlăle de ucenici industriali</i> , ed. I. No. apr. 7194/921	22 [—]
D. Lăpădatu-I. Crișan: <i>Carte de cettre pt. cl. II-a Școlăle de ucenici industriali</i> , ed. I.	epuizată
Nou! Ing. T. Filipescu: <i>Carte de cettre pt. cl. III-a Școlăle de ucenici</i> , ed. I. No. de aprobare 208/924	32 [—]

Pentru școlăle sec. medii, normale, etc.

Nou! Blaga-Neș: <i>Fizica</i> pentru școlăle medii și secundare inferioare ed. II. cu 203 ilustr. Aprobât cu No. 209/924	42 [—]
Nou! A. Ciortea: <i>Fizica experimentală vol. I</i> , pentru școlăle superioare	100 [—]
Nou! A. Ciortea: <i>Fizica experimentală vol. II-a</i> , pentru școlăle superioare	80 [—]
Nou! Prof. Dr. Ioan Popescu-Voitești: <i>Elemente de Geologie</i> , ed. II-a. Pentru curs superior al lic. Aprobât de Min. Instr. No. 269/IV-1921. Premiâtă de Acad. rom.	100 [—]
Nou! Victor Lazar: <i>Istoria Românilor</i> pentru școlăle secundare și normale. No. de aprobare 192 C. P./924	44 [—]
Romulus Demetrescu: <i>Elemente de Logică și Metodologie</i> , aprobâtă de Min. Instr. No. 1012/923	28 [—]
Vasile Vlaicu: <i>Curs complet de Stenografie Românească</i> pentru toate școlăle secundare, comerciale etc. și pt. privați, ed. II-a	16 [—]
Dr. Al. Borza: <i>Herbarul mic</i>	30 [—]
„ „ „ mare	40 [—]
A. Bena: <i>Teoria Muzicii (principiile)</i>	40 [—]
T. Vulpescu: <i>Teoria Muzicii</i>	20 [—]

Magazin de candelabre pt. Ardeal S. A.

CLUJ, CAL. REG. FERDINAND 11.

Mare depozit de lămpi
și material electric!

VÂNZARE EN-GROS ȘI EN-DETAIL

„LEBEDA” S. A.

în Cluj, Strada Iașilor N-rul 14.

Prima fabrică română de PLAPOME, saltele, vestminte de pat, vată și pentru prelucrare de penne aranjată cu curent electric

„VINEA”

S. A.

Pentru Comerțul
de vinuri și Derivatele lor

ALBA-IULIA

Sucursale: Arad și Tâșnad

**FABRICA DE CELULOZĂ
BRAȘOVEANĂ**
SOCIETATE ANONIMA
ZĂRNEȘTI

Răspândiți Societatea de Mâine!

FABRICA DE BERE S. A. DIN TURDA

FABRICAȚIA SPECIALĂ
COROANA

bere nutritoare din malț dublu
și

GLORIA

berea cea mai gustoasă și renumită

Fabrica : **TURDA**

Deposit general : **CLUJ**, Calea Dorobanților No. 11

Fondate în anul 1868 **FABRICILE
DE MAȘINI SOC. AN.
A. N. D. RIEGER**

Sibiu, Piața Lemnelor 5. și Târgul de Fân 1.

Telefon : Fabricile 252. Prăvălia I. 251.
Adresa telegrafică : Famarieg.

Toate solurile da mașini agricole ca : garnituri de terat pentru mână cu mâna, cu cai și cu putere motorică, vânturături, trioare, mașini de sămănat porumb, greble de adunat fân și bucate, pluguri de diferite sisteme, mori pentru poame și struguri, teacuri pentru poame, struguri și semințe uleioase simple și hidraulice.

Mașini textile cu mașini de scărmanat lâna, lup scărmanator, darac, piauă și mașini de răsucit.

Pompe ca : pompe de ridicat, pompe „Fauler“ pentru zămuri de gunoi, pompe aspiratoare, respingătoare pentru construcțiuni cu cilindri dubli. „Erika“ pompă cu lanț pentru fântâni, Piese de rezervă pentru toate mașinile.

Cel mai mare atelier de reparațiuni pentru construcțiuni de fier, instalațiuni de transmisțiuni, roți dințate etc. Construcțiuni de mori și unelte ca : roți pentru apă, scute pentru morari, diverse piese pentru mori etc.

Turnătorie de fier și triburi se toarnă tot felul de piese din fontă pentru construcțiuni și mașinării după modelele proprii, sau modele străine, desenuri ori schițe dela cele mai mici până la 10.000 kg. o bucată, secțiune specială pentru tot felul de roți dințate. Secția specială pentru repararea locomotivelor și vagoanelor.

Depozit de tutori de presiune, bucăți fasonate, armături pentru fântâni, discuri pentru curele de transmisțiuni de prima calitate, motoare de benzină, tuburi pentru gaz, fitting, cărbuni de piatră și cocs.

Mare depozit de cherestea toate solurile și dimensiunile în lemnări de construcțiuni, scânduri, lați etc.

Cele mai bine asortate magazii și prăvălii de fierărie. La cerere servim oferte cu prețurile cele mai avantajoase

Banca Centrală pentru Industrie și Comerț S. A.
Cluj, Str. Regina Maria 3 -- Secția Cereale

Cumpărăm pelângă prețul cel mai convenabil sămânță de trifoiu și luțernă

Rugăm pe proprietarii respective producției de astfel de semințe ca să ne ofere aceste trimițându-ne proba, indicându-ne cantitatea de care dispun precum și prețul ce doresc a-l obține. — Acelor producători cari ne vor vinde nouă produsele lor în semințe de trifoiu și luțernă, ne obligăm a-le decuscita (elibera de mătase) 10% din cantitatea vândută nouă, spre a însemna semințe curățite.

Curățirea o vom face cu cele mai moderne mașini